

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

 <http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 51 (2484) Год XLVIII

Беласток, 21 снежня 2003 г.

Цана 2,00 зл.

Цукерак для меншасцей

Яўген Мірановіч

Ваяводская ўправа разаслала ўсім зацікаўленым прасект „Закону аб нацыянальных і этнічных меншасцях і рэгіянальнай мове”. Закон рыхтуецца ўжо звыш дзесяці гадоў і ўсё паказвае, што яшчэ прынамсі столькі часу спатрэбіцца, каб парламент дэмакратычнай краіны, ад імя дэмакратычнага грамадства, вызначыў становішча прыблізна аднаго працэнта грамадзян няпольскай нацыянальнасці.

Першыя прасекты закону, якія ў пачатку дзевяностых гадоў прад’яўляліся нацыянальным меншасцям для азнамлення, былі цалкам іншага зместу. Тады яшчэ адчуваўся ў краіне подых свабоды, сёння ва ўсёй красе вяртаецца бачанне нацыянальных праблем родам з трыццатых гадоў. Тады аднак меншасці складалі каля 40 працэнтаў насельніцтва і кіруючыя эліты мелі падставы баяцца вынікаў свае палітыкі. Сёння нацыянальныя меншасці — гэта невялікія групы людзей іншай культуры рассяяныя сярод палякаў, а самае малодшае пакаленне амаль цалкам паланізавана. Таму сучасны нацыяналізм, напрыклад, беластоцкіх элітаў, не мае нават культурнага ці палітычнага характару, ён хутчэй біялагічны, атавістычны. „Białorusini to nasz wróg naturalny”, — гаварыў адзін з мясцовых палітыкаў. Беларусь, прыблізна, значыць яму тое ж што для ката мыш.

Праект закону забараняе праводзіць палітыку асіміляцыі супраць волі людзей няпольскай нацыянальнасці (арт. 5). Што гэта можа абазначаць? Асіміляцыя наступае тады, калі побач адукацыі ў культуры пануючай нацыі няма ўмоў для азнамлення з роднай мовай і культурай. Закон не дае ніякай гарантыі, што дзяржава мае забяспечыць сваім грамадзянам няпольскай нацыянальнасці так шырокі доступ да свае культуры, які маюць яны да польскай. Можам сабе ўявіць як у Беластоку на практыцы выглядала б рэалізацыя роўнага доступу да ўласнай культуры палітыкамі, якія лічаць беларусаў „натуральнымі ворагамі”.

Артыкул 6 закону забараняе дыскрымінацыі меншасцей. Гэта самае гарантуе ўжо канстытуцыя, асноўны дзяржаўны закон, але практыка штодзённага жыцця паказвае, што гэта толькі запіс і нічога больш.

Праект закону прадбачвае магчымасць карыстання мовай меншасцей у кантактах з гміннай адміністрацыяй там, дзе меншасці састаўляюць не менш чым 20 працэнтаў жыхароў гміны. Дазваляецца таксама запісваць імёны згодна арыгінальнаму гучанню на нацыянальнай мове. Прыемна было б [працяг 2]

Удзельнікі конкурсу (злева): Наталля Вярбіцкая, Радаслаў Маціевіч, Мартына Леанеўская, Юліта Вярбіцкая і Паўліна Нічыпарук

Восьмы літаратурны конкурс „Дэбют”

Ад слова да слова

Запоўнілася ўся зала кавярні „Цэховай” у Беластоку 29 лістапада. Прыбылі ўдзельнікі і лаўрэаты чарговага агульнапольскага конкурсу беларускай паэзіі і прозы, члены камісіі, прадстаўнікі спонсараў (Беларускі Саюз у РП, „Ніва”, Маршалкоўская ваяводская ўправа, беластоцкая гарадская ўправа, Міністэрства культуры), госці. Сярод іх былі ўдзельнікі, якія прымаюць удзел у конкурсе ад самога яго пачатку — Марыя Манаховіч, Мікалай Лук’янюк. Мэта „Дэбюту”, як і паказвае яго назва — знайсці і прыцягнуць новых асоб, якія пішуць у шуфляду, у стол, не маюць магчымасці друкавацца. І сапраўды, 14 пачынальнікаў адважылася запрапанаваць свае працы на конкурсе — з першай групы дзесяціра, а з другой — чацвёрта. Найшырэй прадставілася Нараўка — 9 цяперашніх вучняў настаўніцы беларускай і польскай моў у тамтэйшай школе Анны Кандрацюк і трох былых ужо (сярод іх сёлетня лаўрэатка Уля Пташынская, блізныя Наталля і Юліта Вярбіцкія ды лаўрэаты з мінулых гадоў — м. інш. Мартына Леанеўская, Адрыян Лукша, Паўліна Нічыпарук, Агнешка Панфілюк...).

Вылучаны былі творы, на думку камісіі, найлепшыя — з першай групы, вучняў пачатковых школ і гімназій — Уршулі Пташынскай з Церамкоў, Анны Артэмяк з Аўгустова, Наталлі Кандрацюк-Свярубскай і Радаслава Маціевіча з Беластока, са старэйшай групы — вершы дваццацігадовага студэнта Віталія Воранава з Познані, вершы Славаміра Куліка з Гайнаўкі і ўспаміны Анатоля Маўчуна з Познані. Плён конкурсу — працы ўдзельнікаў ужо друкуюцца на старонках „Нівы”. Шырокі крытычны агляд прац прадставіў на завяршэнне конкурсу доктар Янка Трацяк, звяртаючы ўвагу на дасягненні

і хібы ў тэкстах не толькі ўзнагароджаных удзельнікаў конкурсу. З даследчыкам мелі яшчэ нагоду абмяняцца думкамі маляды і спелыя ўзростам удзельнікі пасля заканчэння мерапрыемства. Як заўважыў старшыня камісіі Я. Трацяк, сярод іх няма лепшых, але і няма апошніх. Прэстыж яшчэ перад імі. Ёсць здабыткі, як і ў кожным конкурсе. Назіраецца пошук новых формаў, новых прыёмаў. Бачыцца праца над словам. Я. Трацяк звярнуў увагу на творы наймалодшых лаўрэатаў. „Як вымерлі яцвягі” Наталлі Кандрацюк-Свярубскай, са сваім стылем, тэмай, казачным, фантастычным пафасам і сучаснацю могуць стаць часткай кнігі, разлічанай на дзіцячага чытача, але і цікавай для дарослых (летась Наталля запрапанавала апавяданне „Як рыцар Точак выратаваў Брыгіду”). Кароценькае апавяданне трэцякласніка Радзіка Маціевіча „Кот Кіпцюровіч”, поўнае гумару, іроніі, з правільным разуменнем тэмы, на думку даследчыка — беззаганнае. Дзіцячая неспрэднасць — на гэта звяртаюць увагу члены камісіі літаратурнага конкурсу. Першыя спробы аформіць сваю думку паводле праявіў і паэтычнага радка ўдаліся ў Ані Артэмяк, Улі Пташынскай, Наталлі Вярбіцкай, Мартыны Леанеўскай. Даследчык разважаў і над творами старэйшых удзельнікаў конкурсу. Звярнуў увагу на добры „кавалак” „Куса” — Славаміра Куліка — ягоны верш пра існасць жанчыны, верш „Рубікон” Віталія Воранава ды мемуары Анатоля Маўчуна, які ніякі не маўчун. Маўчанне не было, а сапраўды мілая, людная імпрэза, аздобленая выступленнем „Журавінкі” з бельскай „тройкі”. З надзеяй, што лепшыя конкурсныя творы апошніх гадоў знойдуць месца ў кніжцы-плёне конкурсу. (лук)

*Нашым Чытачам і іх бліжкім,
якія Каляды адзначаюць па новым
стылі, жадаем прыемнага святочнага
адпавінку.*

Рэдакцыя

Няўжо дэмантуюць помнік Ларысе Геніюш?

Помнік Ларысе Геніюш зрабіў скульптар Міхась Інькоў даўно. Але дазвол на яго ўстаноўку ў Зэльве не давалі ні мясцовыя ўлады, ні аблвыканкам. Няхай лепш у цэнтры Зэльвы стаіць помнік Леніну, які ўжо з гадамі стаў больш падобны на іншапланецяніна...

Два разы акружыў

зямны шар 3

На панадворку Мікалая Панфілюка ўсё мае сваё месца. У агародчыку і каля ўсходаў стаяць чалавечкі з бярозы. Фігуркі зрабіў сам гаспадар. Адчуваю, што парадак і дбайнасць наведзены ўражлівай на прыгажосць рукою.

Беларускае — важнае

і вартаснае 8

Калі я старалася-па беларуску размаўляць з гасцямі з Беларусі, чула ў адказ рускую мову. Гэта мяне падштурнула зрабіць нешта дзеля захавання ў нас беларускай мовы, культуры і нашай тоеснасці. Трэба, каб нашыя жыхары і турысты зразумелі, што беларускае таксама важнае і вартаснае, — заяўляе Кацярына Бяляўская, якая займаецца галерэяй „НАР”.

Мінула 30 гадоў

Будова мураванага школьнага будынка ў Чыхах распачалася ў кастрычніку 1972 года. Рабочым памагла грамадства Чыжоўскай гміны. Урачыстае адкрыццё школьнага будынка адбылося 23 лістапада 1973 года. У 10 аддзелах вучылася тады 196 вучняў. У 1974 годзе была ліквідавана Падставовая школа ў Ляневе, а ў 1975 годзе — Падставовая школа ў Моры. Вучылася тады звыш 250 вучняў.

Усё мне тут мілае

Часта жыву ўспамінамі. Жыццё непрадбачлівае, усё помню, быццам адбылося ўчора, нічога не запісваю, думаю, успамінаю. Хачу падзяліцца тым, што набалела, наспела. Думаю пра сваю малую радзіму — вёску Рыбакі...

Усярэдзіне
Беларускі каляндар „Нівы”
на 2004 год

Беларусь — беларусы

Фота „ГАЗЕТА СЛОНІМСКАЯ“

Няўжо дэмантуюць помнік Ларысе Геніюш?

Сёлета 29 лістапада на тэрыторыі Троіцкай царквы ў Зэльве адкрылі помнік выдатнай беларускай паэтыцы Ларысе Геніюш (1910-1983).

Дазвол на гэта даў патрыяршы экзарх усяе Беларусі Філарэт. На ўрачыстасць у Зэльву прыехала творчая інтэлігенцыя з Мінска, Гродна, Слоніма і іншых гарадоў Беларусі, а таксама святары, якія асвяцілі гэты помнік.

Помнік Ларысе Геніюш зрабіў скульптар Міхась Інькоў даўно. Але дазвол на яго ўстаноўку ў Зэльве не давалі ні мясцовыя ўлады, ні аблвыканкам. Няхай лепш у цэнтры Зэльвы стаіць помнік Леніну, які ўжо з гадамі стаў больш падобны на іншапланецяніна, чым на „вождя мирового пролетариата”, — але толькі не слыннай зямлячцы. Тым не менш помнік насупраць хаты, дзе жыла паэтка, ўстаноўлі. Не за гарамі той час, калі і вуліца ў Зэльве будзе насіць яе імя, а таксама заснуць музей Ларысы Геніюш і ўсталююць яшчэ некалькі помнікаў і мемарыяльных шыльдаў.

Аднак мінула трохі больш за тыдзень, як у аўторак у рэдакцыю „Газеты Слонімскай” патэлефанавалі зэльвенцы і казалі, што ў мясцовы райвыканкам паступіла распараджэнне з аблвыканкама, каб у бліжэйшы час дэмантаваць помнік Ларысе Геніюш. Маўляў, яе яшчэ не рэабілітавалі, а значыць, яе нельга ўшаноўваць. Карэспандэнт „Газеты Слонімскай” звязаўся з Гродзенскім аблвыканкам. Памочнік намесніка старшыні аблвыканкама Марыя Біруковай, Іван Калбаска, ска-

заў, што пра гэта ён нічога не ведае. Тым не менш, як стала вядома карэспандэнту, Марыя Бірукова была ў Зэльве ў пятніцу, 5 снежня, і сустракалася са старшынёю Зэльвенскага райвыканкама Леанідам Эльяшэвічам і яго намеснікам па ідэалагічнай рабоце Аленай Коўш. Што гаварылася падчас гэтай сустрэчы наконт помніка Ларысе Геніюш, Алена Коўш нашаму карэспандэнту не сказала. „Ніхто не ведае, пра што вялася наша гутарка, — паведаміла па тэлефоне Алена Вацлаваўна. — Але пытанне наконт помніка Ларысе Геніюш мы вывучаем. Так, як яго ўстанавілі ў Зэльве, рабіць нельга. Тым больш што і ветэраны да мяне ўжо звярталіся з пытаннем, чаму паставілі помнік Ларысе Геніюш, якую яшчэ не рэабілітавалі. А тут раптам ціха з’яўляецца помнік каля царквы ў Зэльве. І калі яго ўстанавілі, нават не ведаў пра гэта мясцовы святар, бо два дні ён адсутнічаў. І дазвол Філарэта на ўстаноўку помніка я не бачыла. Таму, які лёс чакае помнік у бліжэйшы час, я адзначна сказаць не магу”, — адзначыла спадарыня Коўш.

З кампетэнтных крыніц стала вядома, што зэльвенскія чыноўнікі атрымалі загад дэмантаваць помнік Ларысе Геніюш у Зэльве. Тым не менш пажывем — пабачым. І калі такое здарыцца, дык гэта будзе ганьба не толькі для зэльвенскага начальства, але і для ўсёй Беларусі. Бо пасля помнікаў Сталіну на беларускай зямлі нічыіх помнікаў не дэмантавалі, а тым больш нашым народным паэтам.

Сяргей ЧЫГРЫН

Цукерак для меншасцей

[1 ☞ працяг]

Канпісаць беластоцкім чыноўнікам карэспандэнцыю на беларускай мове. Шкада толькі, што ніколі такі адсотак жыхароў не вызначыць сябе людзьмі беларускай нацыянальнасці. У мясцовасцях, дзе больш за 20 працэнтаў няпольскага насельніцтва, шыльды з назвамі вуліц і ўстаноў могуць быць двухмоўныя. Могуць, але ці калі-небудзь будуць на Беластоцчыне — маю падставы ў гэтым сумнявацца.

У галіне асветы і культуры можна рабіць амаль усё. Артыкул 16 гучыць як пастанова Цэнтральнага камітэта Польскай аб’яднанай рабочай партыі ад 1956 г. Закон не дае толькі адказу, у якой форме і за якія сродкі можна рэалізаваць

праекты культурнага характару. З кантэксту можна здагадацца, што ўсялякая культурная і асветная дзейнасць, так як і да гэтага часу, будзе трымацца на энтузіязме добраахвотнікаў. Грамадская праца такім чынам мае даць такія самыя вынікі, як армія супрацоўнікаў дзяржаўных і самаўрадавых устаноў.

Прадбачаецца таксама стварэнне супольнай камісіі, у складзе якой будуць прадстаўнікі адпаведных міністэрстваў і нацыянальных меншасцей. Такая камісія ўжо была пры ЦК ПАРП. У 1956-1958 гадах яе праца давала нават станоўчыя вынікі. Але ўладам талерантнасці для меншасцей хапіла тады толькі на тры гады. Пасля ўсё вярнулася ў старое русло. Нармальнае практыка палі-

Праблема зніклых

Дзень 10 снежня ва ўсім свеце адзначаецца як Дзень правоў чалавека. Сёлета спаўняецца роўна 55 гадоў з таго моманту калі ААН прыняла знакамітую Усеагульную Дэкларацыю. У Беларусі гэтай даце прысвечаныя мерапрыемствы, якія ўжо доўгі час сведчаць аб існаванні вялікіх цяжкасцяў у выкананні там правоў чалавека. Яскравым прыкладам таго з’яўляецца так званая „праблема зніклых”. Аб невысветленых лёсах вядомых асоб беларускай грамадскасці час ад часу нагадваюць т.зв. ланцугі неаб’якавых людзей, калі ўздоўж вуліц з партрэтамі зніклых стаяць простыя грамадзяне. На 10 снежня 2003 года па ўсёй Беларусі ў рамках акцыі „Хочам ведаць праўду” зноў запланаваны такія ланцугі.

„Праблема зніклых” паўстала напрыканцы мінулага стагоддзя, калі раптоўна адзін за другім пазнікалі без вестак вядомыя ў Беларусі палітыкі альбо тыя, хто меў дачыненне да апазіцыйнай дзейнасці.

Першым не стала былога міністра ўнутраных спраў Юрыя Захаранкі. Гэты чалавек карыстаўся высокім аўтарытэтам сярод былых саслужыўцаў, а таксама ў вайсковым асяроддзі. Непрыманне палітыкі А. Лукашэнкі прывяло яго ў шэрагі апазіцыйнай Аб’яднанай грамадзянскай партыі (АГП) і да спробы стварэння Саюза афіцэраў. Менавіта гэта, як мяркуюць многія ў Беларусі, стала прычынай знікнення.

Вялікія арганізатарскія здольнасці і веданне палітычнай спецыфікі Беларусі былі і ў былога віцэ-прэм’ера Віктара Ганчара. Менавіта пад яго кіраўніцтвам адбываліся ў 1999 годзе „апазіцыйныя” альтэрнатыўныя прэзідэнцкія выбары. Ганчар таксама належыў да АГП. Разам са сваім сябрам бізнесменам Анатолем Красоўскім ён не вярнуўся з лані.

Чацвёртым „вядомым” зніклым стаў тэлеаператар Дзмітрый Завадскі. У свой час ён працаваў на Беларускім тэлебачанні, меў выдатную прафесіянальную рэпутацыю і быў асабіста знаёмы з прэзідэнтам Беларусі. Пайшоўшы працаваць на расійскае тэлебачанне, рабіў разам з журналістам Паўлам Шэраметам вельмі крытычныя для сённяшняй беларускай улады сюжэты. Толькі ў высвятленні абставін знікнення Завадскага ёсць некаторыя вынікі, якія, папраўдзе, ставяць больш пытанняў, чым даюць адказаў.

Менавіта дачыненні гэтых выпадкаў да палітыкі даюць нагоду падазраваць цяперашнія ўлады ў прыкладанні да знікненняў „свайі рукі”. Зразумела, што гэта ні кім найпрост не даказана, але як сведчаць шматлікія дакументы і сённяшняе стаўленне да расследавання гэтых выпадкаў з боку беларускага кіраўніцтва, праўдападобна, што няма „дыму без агню”.

Следства па высвятленню абставін знікненняў і пошуку вышэйзгаданых людзей

цягнуцца ўжо некалькі гадоў. Пасвятленне не бачна. Наймацнейшымі „рухавікамі” ў падбухторванні расследавання з’яўляюцца тыя, хто найбольш пацярпеў ад няшчасця — жонкі зніклых. Менавіта яны ездзяць па міжнародных канферэнцыях і дасылаюць лісты да важных персон з просьбамі аб дапамозе ў расследаванні. Менавіта іх намаганнямі Савет Еўропы стварыў адмысловую камісію па расследаванні, члены якой, на жаль, не дапускаюцца працаваць у Беларусь. Менавіта іх намаганнямі ўвесь цывілізаваны свет стаў падазраваць беларускае кіраўніцтва ў дачыненні да знікненняў, што было зафіксавана ў адпаведных дакументах як еўрапейскіх, так і аанаўскіх.

У той жа час дабіцца канкрэтнага адказу ад беларускай праваахоўнай сістэмы на пытанне „Дзе іх мужы?” няшчасныя жанчыны дагэтуль не здольныя. Не здольныя пакуль знайсці яснае тлумачэнне, што сталася з вядомымі асобамі і еўрапейскія парламентарыі. Адзін з іх, Хрыстас Пургурыдас, заняты справай беларускіх зніклых, на пачатку снежня пабыў у Мінску, але сустрэцца з раней азначанымі асобамі яму не ўдалося. Беларускія ўлады, па яго словах, скасавалі гэтыя сустрэчы. А ўвогуле, тлумачачы цяжкасці ў высвятленні лёсаў зніклых, беларускія афіцыйныя асобы ківаюць на мноства знікаючых штогод людзей не толькі на Беларусі, а і ў іншых краінах. Пры гэтым ставяцца „на адну дошку” вядомыя ў краіне грамадскія дзеячы і страціўшыя нават сувязь з роднымі беспрабудныя выпівохі ці прагнучыя рамантычных вандраванняў падлеткі.

Днямі памёрлым быў прызнаны праз суд Дзмітрый Завадскі. У свой час за ягонае выкраданне былі асуджаны чатыры асобы. На рыдлёўцы, якая знаходзілася ў іхнім аўтамабілі быў т.зв. бялагічны матэрыял, які належыў знікламу. Але чамусьці гэтыя людзі і дагэтуль няздольныя паказаць ягонае месцазнаходжанне. Гэта значыць, што мёртвым Завадскага не бачыў ніхто. Можна скраўшыя забілі яго? А чаму іх тады не судзяць за забойства? Пытанні, пытанні...

Тое, што раней ці пазней усе абставіны гучных знікненняў высветляцца, сумнення няма. Жонка Красоўскага, Ірына, шчыра кажа: „Як толькі сыдзе Лукашэнка, сведкі выстраяцца ў чаргу!” Сам жа ён так разумее сваю адказнасць: „Каб не мучыліся больш журналісты з нагоды ўсіх гэтых гучных спраў і злачынстваў, я хачу заявіць наступнае. Так, я вінаваты ў тым, што адбылося ў краіне. Таму, што я прэзідэнт. І больш не шукайце вінаватых... Вінаваты толькі я. Але судзіць мяне будуць толькі тады тыя, хто на гэта замахнуўся, калі мне ў даверы адмовіць народ”.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

тыкі ўлад зыходзіла да афіцыйнага ігнаравання праблемы па прычыне невялікай колькасці людзей няпольскай нацыянальнасці і адначасова скрытага змагання з усімі праявамі нацыянальнага жыцця беларусаў, украінцаў, яўрэяў, немцаў, літоўцаў і славакаў.

Праект закону, калі яго чытаецца першы раз, выглядае прывабна, але аналізуючы кожны пункт, звяртаючы ўвагу на яго паслядоўнасці, можа скласціся ўражанне, што заканадаўцы ідзе толькі пра тое каб аформіць нейкую справу. Яго змест амаль нічога не памяняе ў жыцці беларусаў. У парламенце выразна відаць, што няма падтрымкі для станоўчага вырашэння заканадаўства ў справе нацыянальных меншасцей. Лібералы панічна баяцца ўзрастаючых у сілу шавіністаў.

Законы, як паказвае практыка, не выршаюць канчаткова аб сітуацыі мен-

шасцей. У 1924 г. сейм II Рэчы Паспалітай прыняў закон аб школьніцтве нацыянальных меншасцей, дазваляючы ствараць адпаведныя асветныя ўстановы. Адміністрацыя і паліцыйныя службы знайшлі аднак шмат спосабаў, каб не дапусціць да адкрыцця ніводнай беларускай школы.

Сітуацыю нацыянальных меншасцей у Польшчы можа адмяніць толькі еўрапейская палякаў. Пакуль чалавек іншай нацыянальнасці будзе лічыцца „натуральным ворагам”, ніколі не стане ён сябе добра адчуваць сярод такой большасці, а дзяцей сваіх не будзе вучыць культуры і мовы, якую могуць успрымаць як варожую. Такім шляхам праходзіць маланкавая асіміляцыя беларусаў Беластоцчыны і нішто не паказвае, што прапанаваны закон можа адмяніць гэты працэс.

Аўген МІРАНОВІЧ

Два разы акружыў зямны шар!

— Дзень у дзень, з сумкай на плячах рабіў каля трыццаці кіламетраў. Пяць гадоў ездзіў на ровары, трыццаць два на мотаровары „Камар”. І каб падлічыць усе кіламетры, то выйшла б, — кажа лістанюша-пенсіянер Мікалай Панфілюк з Дубіч-Царкоўных, — я два разы акружыў зямны шар.

Сустракаемся аднак не з-за тых кіламетраў, а з-за беларускай справы, якую зрабіў Мікалай Панфілюк.

Дваццаць гадоў займаў ён першае месца сярод пісьманосцаў у распаўсюджванні „Нівы”. Бывала, меў за 250 гадавых падпісак.

— Было нас такіх двух, — кажа мой субяседнік — я, і яшчэ адзін з Нараўкі. І ён, — адзначае, — хоць не сваяк, таксама... Панфілюк.

Чэсны чоловік

На панадворку Мікалая Панфілюка ўсё мае сваё месца. У агародчыку і каля ўсходаў стаяць чалавечкі з бярозы. Фігуркі зрабіў сам гаспадар. Адчуваю, што парадак і дбайнасць наведзены ўражлівай на прыгажосць рукой. Мікалай Панфілюк — ён жа самародны паэт і зацятны палеміст. Умее талкова злажыць верш — а калі трэба, сказаць праўду. Людзі цэняць яго справядлівасць: *Коля Панфілюк чэсны чоловік!* — кажуць пад пухачы.

— Гожа ў вас! — захапляюся ўголас, хоць найбольш падабаюцца мне гаспадары. У адказ маім думкам Анна Панфілюк дорыць праменную ўсмешку.

Настрой хвіліны раптам мяняецца, бо сяброўства з „Нівай” нялёгкае і каштуе шмат эмоцый.

— А чаму вы ў „Ніве” не друкуеце маіх артыкулаў? — пытае мяне спадар Панфілюк.

— Вы можа іх у сметнік кінулі? — падтрымоўвае бок карэспандэнта, жонка.

На прэтэнзіі і закіды — гаючая праўда.

— Ніякая газета ў свеце не ў змозе надрукаваць усіх допісаў, — кажу, — і „Ніва” таксама.

Мікалай Панфілюк справядлівы не толькі па словах, умее прыняць праўду. Праз момант зноў гутарым пра жыццё. Зноў паміж словамі вяселісць і ўвага, як у сям’і.

— А што вас цікавіць? — пытае.

— Скажыце, як гэта ўсё пачалося.

Найперш страціў мову

— Я не ўмею займацца расказваць, — Мікалай Панфілюк, быццам на апраўданне, прыводзіць здарэнне з дзяцінства. У трынаццаць гадоў здарыўся з ім нешчаслівы выпадак. У выніку неасцярожнасці ўпаў пад калгасную снапавязалку. Ачуняў пасля некалькіх тыдняў у шпіталі. Хаця ўсё помніў, страціў мову. Мусіў нанова вучыцца гаварыць.

— З-за таго я пабаяўся ісці далей вучыцца, хоць у мяне былі здольнасці.

Мікалай Панфілюк нарадзіўся 3 студзеня 1943 года. З дзяцінства запамятаў вечарыны, калі ў хату, да старэйшай сястры прыходзілі з кудзеляй дзяўчаты. Следам іх з’яўляліся кавалеры і расказвалі несласнагодныя гісторыі. Жыццё вёскі, хоць беднае і галоднае, бурліла маладой энергіяй.

У сем гадоў будучы карэспандэнт „Нівы” пайшоў у першы клас. Памятае, як сваяк, Трахім Панфілюк, настаўнік беларускай мовы, прынес пад пахай кучу буквароў. Кніжку дзялілі на тры асобы і на канец года ад яе аставалася адна ростасць. Яму было сорамна з-за неахайнасці сяброў.

— Я ўсё жыццё меў пашану да кніжак, — адзначае. — Кніжка для мяне — самы верны прыяцель. У сям’і цанілі асвету, кніжкі прывозіў з Варшавы бацька, які зімой працаваў на чыгунцы. Мікалай Панфілюк прачытваў іх уміг. Пасля, калі падрос і стаў зарабляць на сезонных работах у лесе, сам купляў і выпісаў на пошце літаратуру. Чытаў вечарамі. Асабліва, захапляўся руская класіка.

Глядзі, каб не памыліўся!

— Скажыце, як вы пазнёмліўся? — пытаю сужонства, Анну і Мікалая.

— Мы не „хадзілі” раней з сабой, — кажа жонка карэспандэнта. Пані Анна з дому Троц і родам з недалёкіх Рудутаў. Разам нажылі двос дзяцей, прычкалі ўнукаў. Разам збудавалі прыгожы, сучасны дом, якога пазайздросцілі б у Гайнаўцы ці Бельску.

— Калі я восенню 1965 года задумаў жаніцца, дык не знаў сваёй нарачнай, толькі ад Ванюшкі даведаўся, што такая

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Анна і Мікалай Панфілюкі

ёсць у Рудутах. Аднаго вечара паехаў роварам туды і мой тамашні знаёмы павёў мяне ў хату будучай жонкі. Праз акно відаць было тры прыгожыя дзяўчыны і ён паказаў на адну з іх:

— Гэта яна, Аня, а тыя дзве, гэта Ірэна і твая цешча Манька. Глядзі, каб не памыліўся!

Калі я ў хаце з усімі прывітаўся, дык сапраўды забыўся, каторая з іх Аня, бо вельмі падобная да маці. Баяўся я, каб не высватаць цешчу, і ўважліва слухаў, каторая ў сапраўднасці мая нарачная і хто з сям’і называе яе ім’я. На шчасце цесць паклікаў Аню да сябе і так я даведаўся, каторая з іх мая.

— Жыццё само пакажа які ты чалавек, — кажа спадарыня Анна. — Сёння, хоць „ходзяць” па тры-пяць гадоў, пасля шлюбу адразу разводзяцца.

Асаблівае „тэрэну”

Калі ў 1956 годзе з’явіўся першы нумар „Нівы”, Мікалай Панфілюк быў павячэрачнаму захоплены. Быццам прадчуваў, што звяжа з ёю жыццё.

У 1959 г. выслаў у рэдакцыю „Беларускі календар” на 1912/13 гады з „Нашай Нівы” і „Гісторыю беларускай літаратуры” Максіма Гарэцкага з 1924 года. За гэту рэдакцыю прыслала 50 зл., на той час гэта вялікія грошы былі. І так пачалося. Пачаў пасылаць свае допісы, якія траплялі на старонкі газеты. Пісаў пра здарэнні

з вёскі і гміны. Пасля прыйшлі вершы, іх дэкламуюць на школьных мерапрыемствах дзеткі, паўтараюць у гміне. Бо яны пра тутэйшае жыццё.

На пошце працаваў з 1965 года.

— Раней мяне „спраўдзілі”. Яшчэ да таго, як прынялі на працу, заступаў пісьманосцаў у водпуску.

Першыя гады вазіў пошту на ровары, дзякуючы гэтаму выйшаў раней на пенсію. Праца была цяжкай, асабліва зімой, калі кароткі дзень і суровае надвор’е.

— Я не баяўся ехаць з грашымі праз лес, — адзначае Мікалай Панфілюк, — бо ведаў, што беларусы, сумленны і шчыры народ.

— А ці зараз не нудзіцца вам без работы?

— Найбольш не хапае сустрэч і размоў з прыяцелямі „Нівы”. Наш карэспандэнт называе сваіх аднадумцаў: гэта Пятро Багроўскі з Рудкі, Сцяпан Мрук з Тапаркоў, спадар Кулік з Тафілаўцаў.

Мікалай Панфілюк адзначае асаблівае свайго „тэрэну”: — заўсёды я любіў заходзіць на праваслаўную плябанію. Бо ў Дубічах-Царкоўных усе бацюшкі падпісваліся на „Ніву”.

Ганна КАНДРАЦЮК

У рэпартажы скарыстаны крыніцы: Віктар Бура „Душой і сэрцам за беларускую справу” — „Ніва” н-р 19 за 2003 год, Мікалай Панфілюк: „На фінскай зямлі”, „Ніва” н-р 29 ад 2001 года.

Даплаты да сельгаспрадукцыі

Размова з Міколам ЯНОЎСКІМ, кіраўніком Паятовага бюро Агенцтва рэструктурызацыі і мадэрнізацыі сельскай гаспадаркі ў Гайнаўцы.

— *Гаспадары з Махнатага ўжо у гэтым годзе выступалі за даплатамі да сельскагаспадарчай прадукцыі. Чаму так рана трэба было ім рашацца?*

— У Махнатым арганізавана была праверка ўмеласцей гаспадароў, якіх мы вучылі яшчэ ў чэрвені. Запаўнялі яны дакументы, якія трэба будзе падаваць у наступным годзе дзеля атрымання даплат да сельгаспрадукцыі. Працаўнікі ваяводскіх структур Агенцтва рэструктурызацыі і мадэрнізацыі сельскай гаспадаркі кантралявалі дзве вёскі ў Падляшскім ваяводстве. Былі гэта Махната Гайнаўскага павета і Снядова Ломжынскага павета. 42 гаспадары з Махнатага прынеслі да нас заявы на даплаты да сельгаспрадукцыі з адпаведнымі дакументамі. Зараз ідзе праверка гэтых прашэнняў працаўнікамі ваяводскіх структур нашага агенцтва. Прыязджалі яны ў Махнатае і правяралі плошчы лугоў і ўчасткаў пад збожжам.

Ці вядомы ўжо вынікі кантролю?

— Пасля ўступных аналізаў аказалася, што большых памылак не было. Тыя гаспадары, якія дакладна памералі пасобныя

Фота АЛЁКСЕЯ МАРОЗА

ўчасткі засеяныя канкрэтнымі раслінамі, у 100% добра запоўнілі дакументы. У іншых гаспадароў, якія падалі прыблізныя плошчы ўчасткаў, ёсць невялікія розніцы ў параўнанні з сапраўднай велічыняй.

Хто найчасцей памыляўся?

— Рабілі гэта найчасцей старэйшыя сяляне. У мяне просьба да гарадскіх дзяцей усіх гаспадароў. Прысідзьце да бацькоў

і памажыце ім перамераць поле і запоўніць заявы на даплаты.

— *Якія даплаты прадачаны ў наступным годзе гаспадарам, якія бестамылкова запоўняць прашэнні?*

— Прадачываецца, што гаспадары з еўрасаюзага бюджэту атрымаюць па 160 злотых да гектара расліннай прадукцыі. Калі будуць грошы, то ад 140 да 190 злотых даплаты павінна быць з дзяржаўнага бюджэту да кожнага гектара лугоў. Дадатковыя бюджэтныя даплаты да збожжа і іншай расліннай прадукцыі не будуць большымі за 290 злотых. Не прадачываюцца даплаты да бульбы, агародніны, трускалак і некаторых іншых раслін. Каб была даплата да параніны, не можа быць яна зарослай пустазеллем.

А як з даплатамі да жыццёлагадоўлі?

— Яна ўлічана ў даплаты да лугоў і пашы.

— *Што пагражае сялянам, якія дрэнна запоўняць дакументы?*

— Калі розніца паміж прадстаўленай велічыняй поля і сапраўднай тэрыторыяй не будзе большай за 3%, то не будзе ніякіх пакаранняў. У выпадку розніцы ад 3% да 30%, трэба будзе заплаціць штраф, якога велічыня будзе залежаць ад працэнтага памеру памылкі. У выпадку разыходжаньня большага чым 30% — забяруць дапла-

ты на год, а перавышаючага 50% — забяруць дафінансаванне на 3 гады.

— *Ці прадачываецца адукаваць сялян з іншых вёсак, каб навучыліся рыхтаваць дакументы, з якімі будуць выступаць за даплатамі?*

— Ужо праведзены спатканні і ў іншых вёсках, дзе вучылі мы рыхтаваць адпаведныя дакументы. Сарганізуем 160 сустрэч — ва ўсіх вёсках Гайнаўскага павета. Добра было б, каб на такія спатканні гаспадары прыходзілі з геадэзічнымі нумарамі, выпісамі з рээстругрунтаў і копіямі эвідэнцыйных картаў. Трэба таксама ведаць, якой велічыні пасобныя палеткі збожжа на адным геадэзічным участку.

— *Куды павінны звяртацца асобы, якія не ведаюць геадэзічных нумароў або дакладнай плошчы свайго поля?*

— Гаспадары павінны прыйсці за гэтымі інфармацыямі ў геадэзічны аддзяленні сваіх старостваў. Калі людзі нешта не разумеюць, то запрашаем да нас, у Паятовае бюро агенцтва, якое знаходзіцца па вуліцы Пільсудскага ў Гайнаўцы. Будзем тлумачыць дакладней. Прадачываем, што ў Гайнаўскім павеце могуць быць складзены каля 7 тысяч заяў на даплаты. Нават уласнікі ўчастка плошчаю звыш 1 гектара зямлі будуць маглі выступаць за даплатамі. Мне хацелася б, каб усе дакументы былі запоўнены правільна і не трэба было забіраць даплат.

— *Дзякую за размову.*

Гутарыў Аляксей МАРОЗ

Чыгуначны палац

— Давайце, калі ласка, білет у Бельск-Падляшскі, — звярнуўся да элегантнай і акуратна апранутай касірышы віцэ-прэм'ер Марэк Польш. Так і настаў гістарычны момант. 28 лістапада рушыла праца новага вакзала ПКП у Беластоку.

Раней віцэ-прэм'ер, у кампаніі м.інш. падляшскага віцэ-ваяводы Ежы Паўяновіча разрэзаў бела-чырвоную стужку перад новым вакзальным аб'ектам, які адкрылі пасля 14 гадоў рамонту. Працягвалася гэта так доўга, бо штогод бракавала грошай на гэту мэту. Толькі ў апошнім годзе праца набрала тэмпаў, а гэта дзякуючы міністру Полю, які асабіста ангажаваўся і знайшоў у бюджэце фінансавыя рэзервы на завяршэнне прац. Агулам — згодна з разлікамі рэгіянальнай дырэкцыі ПКП у Беластоку — рамонт паглынуў 25 млн. зл. (10 млн. у апошнім годзе). І гэта яшчэ не канец. Будынак, дзе былі калісьці білетныя касы, будзе разбураны, а на тым месцы паставяць большы. Тым часам вясной пачнецца рамонт пад'ездаў. Новы вакзал займае 3 тыс. м². На яго тэрыторыі працуе сем кас, сярод іх адна для інвалідаў. Ёсць тут бар, крама з прэсай, нават інтэрнэт-клуб, ну, і, вядома, шыкоўныя туалеты (пакарыстацца можна імі не так і танна, бо аж за 2 злоты).

Вялікай папулярнасцю ў першыя дні карысталася цукерня са знакамітымі напалеонкамі. У дзень адкрыцця раздавалі пячэнне задарма! Гандлёвая частка размешчана на антрэсолях. Аб'ект знакаміта агучаны, абсталяваны ў сістэму камер. Забяспечвае яго таксама кругласутачная ахова. Ахоўнікі ў рамках пільнавання парадку займаюцца таксама тым, каб на тэрыторыі вакзала не пачавалі бяздомныя.

У чакальні і ў гандлёвым цэнтры, аточаных крутымі лесвіцамі, ёсць некалькі дзесяткаў месцаў для сядзення. Некато-

ФОТА МІХАЙЛІШЫ

рыя з пасажыраў, аднак, наракаюць: „Трохі зацесна гэтая чакальня зала...”

Пасажыры і госці адкрыцця заявілі амаль аднагалосна:

— Гэта фактычна візітная карточка Беластока.

Віцэ-прэм'ер Польш у сваю чаргу назваў новы беластоцкі вакзал „чыгуначным палацам”:

— Беласток стаў чыгуначнымі варотамі на ўсход.

І заявіў:

— У наступным годзе пачнецца новая эпоха фінансавання рэгіянальнай чыгункі. Будучы гэтым займацца самаўрады, якія на гэту мэту атрымаюць адпаведную колькасць грошай.

Адкрыццю спадарожнічала выстаўка, адлюстроўваючая чарговыя этапы рамонтнага вакзала, памятаючага царскі час, занесенага ў спісак помнікаў.

Беластоцкі „чыгуначны палац” можа абслужыць у суткі нават 30 тысяч асоб. (ХОЛМ)

Вачыма паляка

Злачынцы на свабодзе

Нядаўна амаль у белы дзень на мяне напалі, пабілі ды аграбілі. Не пішу таго, каб паскардзіцца. Справай занялася, і, як мне здаецца, сумленна, паліцыя пад наглядом пракуратуры. З тас, аднак, прычыны, навастрыліся ў мяне пачуцці. Бачу і чую ўсё што тычыцца злачыннасці. Пачаў у сваім раёне заўважаць (і, на жаль, пабойвацца) групаў падаросткаў прахаджваючыхся без мэты, вульгарна пакрыкваючых дзевак у кампаніі юнакоў, якія за кожную цану стараюцца ім імпагнаваць, найчасцей звычайным хамствам у адносінах да выпадковых прахожых.

Пасля пабояў паслухаў я інтэрв'ю ў рэгіянальным тэлебачанні з генералам Янам Пырцакам, шэфам польскіх турмаў. Тут мяне агарнуў шок. Вось, аказалася, што аж 34 тысячы пакараных правамоцнымі судовымі прыгаворамі на турму чакаюць, каб адбыць пакарэнне, на свабодзе. У польскіх астраногах няма месцаў, а суды ўсё ж высылаюць за краты не толькі з паспалітых прычын. Зрэдка прымяняюць якія-небудзь іншыя пакарэнні абмяжоўваючы свабоду (г.зв. альтэрнатыўныя), як куратарскі нагляд. У турмах, каб атрымаць дадатковыя месцы, на камеры мяняюцца з гэтай мэтай святліцы, а нават капліцы. Агулам польская турэмная справа распараджаецца 68 тысячамі месцаў. Прытым адбываюць пакарэнне 83 тысячы прысуджаных. Ёсць такія турмы ў Польшчы, дзе перанаселенасць сягае 140%. У сярэднім кожны вязень адседжае пакарэнне на 2,3 — 3 квадратных метрах, калі ў Заходняй Еўропе мае ён 8 — 10 кв. м. У турмах занятых ледзь не 4 тысячы стражнікаў, якія агулам адрабляюць на 2 мільёны гадзін больш, чым дапускае Кодэкс працы, а за „надгадзіны” ім не плацяць.

Генерал Пырцак разумее, што злачыннасць у Польшчы звязана з недахопам працы, выхаваннем і асяроддзем, у якім абарачаюцца людзі, якія займаюцца злачынствам. Аднак, не можа ён зразумець, а я за ім, чаму суды не прымяняюць іншых відаў рэсацыялізацыі для тых, хто апынуўся ў канфлікце з законам, скажам, па прычыне неаплаты аліментнаў. Я за тое, каб востра караць усіх тых, хто замахнуўся на здароўе, жыццё, маёмасць — вось такіх, хто і мяне атакаваў. Але розная мерка павінна прымяняцца ў адносінах да віноўнікаў менш грамадска шкодных дзеянняў. Для таго, каб звольніліся месцы для рознай масці разбойнікаў, якія адчуваюць беспакаранасць.

— У Польшчы кепская палітыка пакарэння. Ашчаднасць на турмах гэта таксама цана нашай бяспекі, — тлумачыць генерал.

Пачуў я ад майго знаёмага паліцыянта, што асабліва маладыя злачынцы адчуваюць сябе беспакаранымі, бо, між іншым, ведаюць, якая сітуацыя ў турмах. Вось, думае сабе такі: Ну, і што яны мне зробіць! Не маюць жа ж куды пасадыць! У найгоршым выпадку дадуць мне ўмоўны тэрмін.

Пэўна, так маглі думаць і тыя, хто напалі на мяне. Найгоршае, аднак, тое, што стаў я жыць у страху. Баюся пасля змроку нават выходзіць з сабакам. Пасля выслухання генерала Пырцака стала мне яшчэ страшней. А безгалоўе бандзюгаў буе з кожным днём. Цяжка гэтаму здзіўляцца, калі бачаць яны дэмаралізацыю, праявы якой што і руш здараюцца сярод палітыкаў і іншых асоб публічнага жыцця, а ў апошні час нават сярод пракурораў, як у выпадку аднаго катавіцкага пракурора, які меў узяць хабар за спыненне справы. Кашмар!

Мацей ХАЛАДОЎСКИ

На год старэйшы — але ці разумнейшы?

2003 год памаленьку завяршае свой зямельны прамежак часу. Хочам ці не хочам, у свае біяграфіі дапісваем чарговыя трыста шэсцьдзесят пяць дзён. Запісваем іх у нашай памяці як дні радасныя, сумныя, бурлівыя ці проста звычайныя. Але заўсёды застаюцца такія вобразы, якія памятаюцца больш выразна і гадамі; гэта проста падзеі, што пакінулі больш трывалы адбітак на нашых жыццёвых шляхах. І непазбежнае пытанне на адыход старога года: мы на год старэйшыя, але ці разумнейшыя? Ці не ёсць так, што мы абяцаем сабе штогод рабіць высновы з нашых памылак, абяцаем давесці пэўныя справы да канца, заракаемся пазмагацца з нашымі слабасцямі. А вынік нашых абяцанняў мізэрны і спадзяванні ў рэшце рэшт адтэрміноўваюцца на наступныя гады.

Тое ж самае адбываецца і ў грамадска-палітычным жыцці народаў і дзяржаў. Вельмі часта інтарэсы грамадства бываюць супярэчлівымі з інтарэсамі дзяржавы і наадварот. Адыходзячы 2003 г. для жыхароў Польшчы быў чарговым годам расчаравання і разыходжання поглядаў паміж звычайнымі грамадзянамі і палітычна-адміністрацыйнай групай, трымаючай уладу ў краіне. Сацыялагі і палітолагі адзначаюць, што ізноў у грамадскай свядомасці выразна праяўляецца падзел: мы

і яны. Падзел, які быў вельмі характэрны польскаму грамадству да падзення камунізму. Звычайныя людзі, якія распараджаюцца інструментам у выглядзе дэмакратычных выбараў, стомленыя непавагай да законаў з боку „іх” — кіруючых. Афёра Рывіна, „аднарукіх бандытаў” — ігральных аўтаматаў, адсочванне і супрацьдзеянне з боку спецслужбаў у дачыненні да незалежных СМІ — гэта ўжо не сігналы, але праявы хворай дзяржаўнай сістэмы.

Як можна марыць пра эканамічныя ініцыятывы звычайных людзей, калі чыноўнікі падаткавых і фінансавых кантрольных структур у любы момант па заказе, або і не, могуць давесці да руіны на аснове толькі ўласнай інтэрпрэтацыі законаў самую лепшую фірму. А самі пры гэтым не нясуць ніякай адказнасці. Прыклад Рамана Ключкі і ягонай фірмы „Оптымус”, якому суд прызнаў рацыю, а не фінансавай палаце, паказальны сіндром з'явы „чыноўнік на паслугі”. Апраўдання дабіўся адзін з багацейшых людзей у Польшчы, які думаў наіўна рабіць бізнес без аглядак на ўладныя палітычныя структуры. Але маральныя патраты Рамана Ключкі і ягоных супрацоўнікаў, калі з дня на дзень уласніка фірмы арыштоўваюць спецпадраздзяленні і з арышту адпускаюць за некалькімільённую каўцыю,

несумненныя. Ягоны намеснік расплачваецца цяжкай хваробай за тое, што не хацеў пасведчыць няпраўду супраць свайго шэфа. Наступіў гвалтоўны абвал цаны акцый фірмы „Оптымус” на варшаўскай біржы. Фірма, якая была сімвалам здаровага польскага капіталізму дзевяностых гадоў, ледзь уцалела ад банкруцтва. Падобных спекулятарных дзеянняў з боку ўлады пад адрасам фінансавых кругоў у гэтым годзе было многа. Колькі з іх было апраўданымі? А колькі выконвала ролю ігрышчаў, каб на момант адвесці ўвагу грамадства ад сапраўдных прычын эканамічных клопатаў нашай дзяржавы. Некаторыя з гэтых дзеянняў жыўцом нагадваюць сцэнарыі, рэалізаваны падаткавымі інспекцыямі і судамі ў беларускай дзяржаве, кіраванай Аляксандрам Лукашэнкам. Спадзяюся, што абяцаны міністрам Гаўзнерам эканамічныя і адміністрацыйныя свабоды для прадпрыемстваў не праіграюць з дрэнна зразумелымі „інтарэсамі дзяржавы”.

Калі гэты вобраз дапоўніць вынікам назіранняў за самакіраваннем, то людзі інстынктыўна хочуць быць як найдалей ад улады і перастаць думаць пра сваю грамадзянскую адказнасць. Часова такая сітуацыя выгадная любой уладзе. Расчараванне дэмакратычнай працэдурай даводзіць да таго, што

больш за палову грамадзян Польшчы не ўдзельнічае ў выбарах. Тады галоўную ролю адыгрываюць гэтак званыя „жалезныя электрататы” кожнай партыі ці руху. Бо яны даюць галасы, якія перакладаюцца на мандаты ці рэальную ўладу. І ў залежнасці ад вагання грамадскіх настрояў уладу мае адна ці другая групоўка, але кола палітычных гульцоў тое ж самае. У гэтым годзе палітычныя функцыянеры перапалохаліся, калі трэба было, каб больш за 50% жыхароў Польшчы прыняло ўдзел у еўрасаюзным рэфэрэндуме. І смешна і жахліва было глядзець як прыхільнікі і праціўнікі еўрапейскай ідэі аб'ядналіся на адной платформе — выправіць нас, разгубленых прапагандай, на выбарчыя ўчасткі. Гэта ім удалося, але грамадства свой розум мае і чакае чарговай магчымасці пакарыстацца выбарчай карткай.

Таму вось, калі зіма завітала на наш панадворак, даючы нам знак, што на Беластоцчыне зараз пачнецца звышмерсячая імітацыя працы ўва ўсіх установах і ўсе ўсіх будуць абцалоўваць на гэтак званых „экуменічных сустрэчах”, то дзеля святочнага настрою жадаю, каб прынамсі за святочнай чаркай не разбірацца з аферыстамі. Маём на гэты час у іншыя дні 2004 і вельмі важнага ў выбарчым плане 2005 года.

Яўген ВАПА

Знайсці патрэбнае слова

(з нагоды чарговага літаратурнага конкурсу)

Чарговы, VIII Агульнапольскі конкурс беларускай паэзіі і прозы, як заўсёды па-свойму парадаваў і па-свойму азмрочыў. Журы конкурсу і на гэты раз адмовілася ад прысваення месцаў і толькі адзначыла лепшыя творы і творцаў сярод удзельнікаў. Такая нагода выклікала адсутнасцю разнастайных высокамастацкіх твораў, якія маглі б быць вартымі адпаведнага пачэснага месца. Тым не менш, варта заўважыць, што некаторыя аўтары маглі б прэтэндаваць на тое ці іншае месца, калі б не сумнеў у аўтэнтычнасці дасла-ных твораў і іх аўтараў (неадпаведнасць тэксту дзіцячай ментальнасці, высокакваліфікаваная рэдакцыя тэкстаў і інш.). У сувязі з гэтым, хацелася б пажадаць (асабліва малодшым) больш самастойнасці. Крытэрыі, якіх звычайна прытрымліваецца журы, застаюцца нязменнымі — гэта выяўленне аўтарамі праз адпаведныя літаратурныя вобразы і формы свайго ўспрыняцця і свайго бачання свету.

Увогуле, важнай праблемай для тых, хто займаецца літаратурнай творчасцю, з'яўляецца праблема пошукаў тэмы альбо ідэі (пра што можна напісаць). Творчасць удзельнікаў конкурсу ў гэтым плане вызначаецца стракатасцю (ад беспраблемнасці і дробнатэмнасці да сур'ёзнай тэматыкі і праблематыкі). Усякая тэма (ідэя, праблема) патрабуе свайго рэалізацыі праз мастацкае слова. Якімі б высокімі не былі ідэі і важныя праблемы, але, калі аўтар не знайшоў патрэбныя словы і вобразы для іх уасаблення, яны застаюцца на ўзроўні фіксацыі на пісьме і не больш. Такі тэкст не выклікае ўражання і не мае ніякай каштоўнасці. Слова можа ўзмацніць, альбо аслабіць ідэю ў тэксце, перайначыць сэнс, змяніць кірунак думкі, расставіць іншыя акцэнтны; зрабіць тэкст шматзначным, загадкавым, незразумелым, пустым... Усё залежыць ад аў-

тарскага майстэрства (адчуванне слова, інтуіцыя) умець знаходзіць такое слова і правільна выкарыстаць яго ў патрэбным кантэксце. А вось гэтага — у большай ступені — бракуе ўдзельнікам конкурсу. Зразумела, што ёсць і іншыя заганы, пра што ўжо гаварылася ў артыкуле „Паласатая літаратура”, („Ніва” ад 8 снежня 2002 г.) і яны застаюцца актуальнымі, але сёння хацелася б звярнуць увагу на выкарыстанне слова ў кантэксце. Для адных аўтараў такая праблема з'яўляецца менш значнай, для другіх — больш. Так, да першых можна аднесці Наталлю Кандрацюк-Свярубскую. У аўтаркі „Як вымерлі яцвягі” ёсць свой стыль і свая тэма. Нельга не заўважыць і беспамылковасць структуры тэксту як тэксту мастацкага. Апавяданне адрасуецца дзецям малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту, але ад гэтага яно яшчэ больш набірае вагі, бо пісаць для дзяцей трэба так, як і для дарослых і яшчэ лепш. Цікавым апавяданне можа быць і не толькі для дзяцей, асабліва, сваімі інтрыгуючымі сюжэтнымі паваротамі. Інтрыгуе і сама назва „Як вымерлі яцвягі”. І, сапраўды, шмат мы ведаем пра тых яцвягаў... Аўтарка дае саю версію (казачную), якая цудоўна можа быць успрынята дзіцячай свядомасцю і, якая дае падставы для пытання: а хто такія яцвягі? Вось і яшчэ адно прызначэнне літаратуры: будзіць цікавасць да нашай гісторыі. Увогуле, у перспектыве ў Наталлі Кандрацюк-Свярубскай можа атрымацца цікавая кніга апавяданняў з перапляценнем (паводле яе стылю) некалькі сюжэтных-вобразных ліній: гістарычная, казачна-фантастычная, сучасная. Адзіная заўвага да твора „Як вымерлі яцвягі” — няма вартаснага мастацкага адказу на пытанне паводле назвы. Усё занадта проста: „Яцвягі не хацелі слухаць Мароза. За гэта ён памыяў іх у лясных звяроў і птушак”. Не хапае тут некалькіх патрэбных слоў, якія маглі б драматызаваць сітуацыю.

Цяжка зрабіць якую-небудзь заўвагу Радаславу Маціевічу (апавяданне „Кот Кіпцюровіч”). Застаецца толькі адно: пахвала, пахвала за сюжэт, вобразнасць, іронію, гумар і правільнае ўжыванне патрэбных слоў.

Сярод дэбютантаў у I групе — школьнікаў і гімназістаў — хацелася б адзначыць Уршулю Пташынскую, Анну Артэмыюк, Анну Герман, Мартыну Еву Леанеўскую і Наталлю Вярбіцкую. Увогуле, першыя спробы дэбютантаў аформіць сваю думку паводле паэтычных і праязных радкоў падаюць добрыя спадзяванні.

У асяродку дарослых (II група) адчуваюцца пэўныя зрухі ў асэнсаванні новых тэм, пошуку новых прыёмаў, формаў, што не можа не парадаваць. Але, у большасці, творы не дасягаюць мастацкай дасканаласці, якая характэрна сапраўднай літаратуры. Тым не менш, такія аўтары, як Славамір Кулік, Віталь Воранаў, Анна Яканюк, Магдаліна Леанчук, Анатоль Маўчун, Наталля Зофія Лемеш заслугуюць увагі разнастайнасцю тэматыкі, слоўнай эксперыментальнасцю, псіхалагічным напружаннем і экспрэсіянізмам, сацыяльнай засяроджанасцю. Найбольш дасканалым можа быць тэкст Віталія Воранава „Рубікон”. Такія творы, як „Сусвет”, „Сутарэнні мудрасці” „загружаны” дзеепрыслоннымі і дзеепрыметнымі абаротамі (што не характэрна для беларускай мовы ўвогуле, а для паэтычнай тым больш) абцяжарваюць сутнасць, робяць твор неўспрымальным, праязным: „Малітва сон успрыняць дапамагала, можа мару // Якая нейздзяйсняльна аказвалася потым // Сваёю неакрэсленасцю афарбоўваючы долю // Той кволы элемент надзеі пакідаючы ў зморы” („Сусвет”) — колькі тут непатрэбных слоў. Глыбокія праблемы і думкі крапае Славамір Кулік: „...не паспею сказаць табе „дабранач” // як заснем сном нашых мараў // аб затрачаным раі”. Затрачаны раі — вечная тэма мастацтва.

Альбо: „Пакуль кахаем // ахінае нас пачуццё // прыкмячам цені вясёлкі // мігценні маленькіх іскрынак”. Як тут не параўнаць каханне з сонцам, бо, менавіта, калі выглядае сонца, можна заўважыць тых радасці жыцця, якіх не заўважаем у шэрых буднях. Але аўтару не хапіла тых слоў і вобразаў, якія былі б вельмі патрэбныя для завяршэння такога паэтычнага пачатку. Анна Яканюк „ваюе” ў моры сацыяльнай лірыкі („Наша вайна”, „Чырвоная вада”) і займаецца „няхітрай арыфметыкай”. Лепш было б, каб гэтай „арыфметыкай” займаліся палітыкі, а што да сацыяльнай тэматыкі Анны Яканюк, дык варта згадаць, што ў беларускай паэзіі, асабліва першай чвэрці XX ст., сацыяльны пафас быў дамінуючым (Янка Купала, Якуб Колас, Цётка, Алесь Гарун, Макар Краўцоў). Праблемы сацыяльнай несправядлівасці ў грамадстве могуць быць аб'ектам літаратуры, толькі трэба падыходзіць да іх як літаратару — прафесійна. Праўда, у Анны Яканюк праблема лішняга слова прысутнічае ў меншай ступені.

Цікавыя ўспаміны даслаў на конкурс Анатоль Маўчун. Такі жанр літаратуры заўсёды можа быць апраўданым, асабліва, калі пададзены жывой мовай, з улікам розных эпізодаў жыцця і паваротамі лёсу.

Многія творы застаюцца на ўзроўні замалёвак, другім жа не хапае арыгінальнасці, трэцім — свежасці і навізны і г.д. Але агульнай заганай для ўсіх удзельнікаў конкурсу з'яўляецца выкарыстанне непатрэбных слоў, слоў якія не нясуць ні сэнсавай, ні лагічнай, ні эмацыянальнай, ні экспрэсіўнай нагрукі. І варта звярнуць на гэта ўвагу тым, хто займаецца і хто хоча займацца літаратурай. Няма магчымасці засяродзіць увагу больш падрабязнага аналізу твораў удзельнікаў конкурсу, дарэчы, мы і не ставілі такой мэты, але адначасным, што ў многіх творах ёсць літаратурнае зерне, а гэта значыць, што пры рэдакцыйнай праўцы такія творы могуць быць даведзены да дасканаласці. Але хацелася б пажадаць, каб такія рэдактарамі выступалі самі аўтары.

Янка ТРАЦЯК

Славамір Кулік

стайні
перада мной

далікатная
дрыготкамі
бабінага лета

голая
бязлістай
восенню

прыгатаваная
веставай
свежасцю зямлі

прыгожая
майскай
беллю ландышаў

пладавітая
жніўнымі
нівамі збажыны

гафачая
цяплом
хлебнай печы

пакуль кахаем
ахінае нас пачуццё

Фота ЯНКИ ЦЕЛУШЭЦКАГА

прыкмячам цені вясёлкі
мігценні маленькіх іскрынак

кружымся рассяяна
з нашай маці — зямлёй
да нахабнага — ВЫХОДЗІЦЬ

самым лепшым будзе
моцна трымацца за рукі

гадзіны кахання
часы нянавісці
хвілінкі спакусы і здрады
пырнуць як бурбалка

высакародныя расказы захаваю ў памяці
набытаных гісторыі сапхну ў нябыт

не чакаю пакуль старасць адбярэ мне волю
дзякую за тое і прашу яшчэ

не бяру сур'ёзна
жыцця на сметніку
вякоў пыхлівасці

не гуляю на салоных
людзей без твару

малюю ў чорнай зямлі
лапатай жыцця

вырастаюць новыя дачы
хмары дамоў
бетонныя статкі

раздзяляць нас жалезныя брамы
не пачуем сябе
цераз ічыльныя парканы

хуткія машыны не затармазяць
на дамоўленым месцы

гаманлівыя тэлевізары
разальваюць свае справы

не паспею сказаць табе „дабранач”
як заснем сном нашых мараў
аб затрачаным раі

Фота МІРЫ ЛУКШЫ

Віталь ВОРАНАЎ

Рубікон

Імжа над горадам стаяла нерухома
На міжпамежжы ўяўлення была

прысутнасць сэнсу

Жыццё аскрозь пальцы капала, лілося, пралівалася
І заставалася адно — плыць па цячэнню

Там у далёкіх далачынях воддаляў
Дзе ў разуменні цямяныя трапляліся абшары
Свяцілася празрыста чыстае святло
У існаванні не замянілі млява-мглы хмары

Аднак адлегласць у хуткім часе сталася ілюзіяй
Быць аказалася наўмысна і штучна створаная
Бо недзе зумі близка, побач веў няўрымслывы жыўт
Яшчэ не здзейснены народ, ужо

не пачынаючае племя

Зорка

старонка для дзяцей

Зорка

Іван МУРАВЕЙКА

Зімовы сад

Заснежаны, маўклівы,
Наш сад не спіць, а марыць
Пра ручаёк імклівы
І ў небе птушак хмары,

Пра ціхі гром над вуліцай
І зконкія суквецці,
Пра тое, як частуюцца
Антоніўкамі дзеці.

Паўлюк ПРАНУЗА

Сініцы

Замерзлі рэчка і крыніцы,
Пад палазамі снег рыціць.
Зляцеліся да нас сініцы,
Каб да вясны ў садзе жыць.

Вясна надыйдзе — і пняшкі
Зноў паляцяць у лес назад.
Успомняць нашыя кармушкі
І наш гэцінны добры сад.

Выступаюць вучні I „д” класа ПШ н-р 4 у Беластоку

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЬЮК

З іх будуць людзі!

— Наш новы кабінет наладзілі бацькі. Самі купілі парты, крэслы, табліцу, стэлаж. Тата Пятруся Кулікоўскага памалаяваў сцены, — пералічвае Аліна Ваўранюк, настаўніца беларускай мовы ў Беластоку.

Спадарыня Аліна таксама мама — і гэта яна сама найбольш нахадзілася каля падрыхтоўкі класа. Найперш знайшла спонсараў, разам з бацькамі купляла мэблю, сама расстаўляла школьныя прылады і дапаможнікі. І, хаця беларуская зала маленькая, яна прыгожая і ўтульная. Сцены ўпрыгожаныя актуальнымі наценгазеткамі пра зіму і Каляды.

— Над дошкай памесцім іконку св. Гаўрыіла і каталіцкі крыж. Нас, цешыць тое, што ўсё больш католікаў прыходзіць на беларускую мову, — адзначае настаўніца.

У I „д” класе восем навучэнцаў беларускай мовы. Большасць з іх раней не хадзіла ў беларускі садок.

— Я запісала дачку з-за цікавасці да мовы, — кажа мама Караліны Ярмалінскай. — Замест сядзець у святліцы, хай вучыцца гаварыць па-беларуску.

— І я так думаю, — кажа Барбара Авярчук — мама першакласніка Кароля.

Сустрэкаемся з нагоды класнага свята „Развітанне з восенню”. Дзеці з настаўніцай падрыхтавалі мастацкую праграму і адначасова паказалі свае веды. Дэкламавалі вершы, спявалі песні і гулялі ў беларускія адукацыйныя гульні, разгадвалі загадкі. На канец — сюрпрыз. Першакласнікі падрыхтавалі спектакль „Дзедава рукавічына”. Спек-

такль не абы-які! Дзеткі гуляюць ў лялечны тэатр.

Прысутныя на свяце бацькі поўнасьцю захапіліся прэзентацыяй малечаў.

— Пра першы клас магу сказаць адно, — кажа настаўніца, — гэта дзеці з характарам. З іх будуць людзі!

Сапраўды, хаця большасць з іх не вучылася раней мовы, дзеці засвоілі ўжо вялікую колькасць слоў, развучылі песні і вершы.

Беларуская мова — любімы прадмет. На насценгазеце першакласнікі пачапілі картку з пажаданнем: „Pani nas uczy we wtorki i czwartki, a my chcemy jeszcze w poniedziałek, ale chociaż we wszystkie dni, bo to bardzo dobry dzień”.

Першакласнікі сапраўды з характарам — амаль кожны дзень прыносяць сваёй настаўніцы віншавальныя лісты, а бацькам і „Зорцы” падарылі каляровыя лісткі.

ЗОРКА

Замкі Беларусі

Нядаўна мы гаварылі пра замак Радзівілаў у Нясвіжы. Пакуль аднак турысты патрапяць у Нясвіж, яны абавязкова завітаюць у Мір. Мірскі замак — найбольшы турыстычны атракцыён Беларусі. Варта адзначыць, што замак-крэпасць падняты з руіны на працягу апошніх гадоў і ўсё яшчэ рамантуецца.

Замак у стылі готыкі і рэнесансу, пабудаваны ён у пачатку XVI стагоддзя родам Ілінічаў. У ім пяць вежаў і прыгожы палац, парк і капліца-пахавальня.

З 1508 года замак належаў Радзівілам. Легенда гаворыць, што з Мірскага замка ў Нясвіж пракладзены падземны ход. Ён такі шырокі, што ў ім маглі раз’ехацца дзве карэты.

З месцам звязаная постаць Радзівіла „Пане каханку”. Пра князя астаўся казачны ўспамін. Летам катаўся

ён па дарозе высыпанай з солі на санках запрэжаных у мядзведзі.

Дух месца прыцягваў усякага роду арыгіналаў. Адным з іх быў апошні ўладальнік Міра — князь Святаполк-Мірскі. Гэты, у сваю чаргу, прагульваўся па мястэчку на ровары, і катаў на ім прыгажунь. Ён заснаваў у палацы музей асабліва-цей, які, на жаль, не захаваўся...

Зараз ля замка ладзяць рыцарскія турніры, мастацкія пленэры і фэсты. У адной з веж працуе музей.

Замак занесены ў спісак сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

ЗОРКА

Пытанне: **Якія архітэктурныя стылі спалучае замак у Міры?**

Аўтары, якія першыя дашлюць у рэдакцыю правільныя адказы, атрымаюць кніжныя ўзнагароды.

Замак у Міры

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЬЮК

Пах свежага хлеба

Невялікая ізба, у кутку на сцяне вісіць аздобленая саматканымі вышыванымі ручнікамі ікона. Галоўнае месца займае вялікая кафляная печ — душа сялянскай хаты. Для маіх вучняў гэта ўрок па рэгіянальнай адукацыі, а для мяне — падарожжа ў дзіцячыя гады. Перада мною, як сёння, амаль тая ж куханька, гліняная пабеленая печ. На прыпечку сядзіць дзядуля і выплятае чарговы кошык, бо чаго як чаго, але кошыкаў павінна хапіць у гаспадарцы.

— Настаўніца, настаўніца, — нецярпліва цягне мяне за руку непаседа Марэк, — але файна!

Вітаемся са спадарыняй Евай Чмель і яе мамай, якія запрасілі нас у Елянку, што ў прыпушчанскай гміне Дубічы-Царкоўныя. Будзем тут назіраць за працэсам выпякання хлеба.

Сёння амаль у кожнай вёсцы крама, а туды дзе яе няма, прыязджае аўтакрама, таму пячэнне хлеба гэта ўжо рэдкасць. Маладыя гаспадыні замянілі печы на выгадныя чыстыя газавыя пліты.

— Такі „купны” хлеб не тое што свой, паляжыць дзень і чарствее, — пераконвае нас спадарыня Чмель. — Свой хлеб можа ляжаць хоць і тыдзень ды заўсёды смачны. Мой хлеб завезлі нават у Амерыку, так пасмакаваў.

А на прыпечку стаіць ужо дубовая дзежа, зроблена рукамі вясковага сталяра, у якой вырастае рашчынены хлеб.

— А з чаго трэба пачынаць пячэнне хлеба? — пытаюць дзеці.

— Найперш трэба падрыхтаваць закваску. Робім яе з булчкі, якую змялі з выскрэбкаў цеста па папя-

рэднім пячэнні хлеба. Булчкы гэтую заліваем у дзежцы квартай вады і адстаўляем на некалькі гадзін. Да гэтай закваскі сыплем крыху мукі, дадаем дрожджы і месім рошчыну. Некалькі гадзін перад пячэннем хлеба дасыпаем муку і вельмі дакладна месім цеста.

Хлеб, як стары чалавек, любіць цяпло, цішыню і спакой, таму ставім дзежку з цестам у цёплае месца на прыпечку, няхай чакае свайго часу. Пячэнне хлеба складаецца не з аднаго рэцэпту на цеста — гэта ўвесь абрад. Тут не толькі патрэбныя прадукты, у гэта трэба ўкласці сваю душу. На хлебе робіцца знак крыжа, бо гэта ж Божы дар. Калі ў хаце не бракуе хлеба і вады, як кажуць старыя людзі, тады і голаду няма. Нас з маленства вучылі пашаны да хлеба. Цікава, ці ў віры сённяшняга жыцця мы здолеем перадаць нашым нашчадкам любоў і пашану да яго?.. Ці ўмеем пераканаць іх, што нельга выкідаць хлеб, што трэба яго падняць, калі ляжыць ён на зямлі?..

У хату ўваходзіць гаспадар з дрывамі, якімі напаліць у печы, а гаспадыня паволі бярэ дзежку і далікатна раскладае цеста ў бляшкі.

— Вось, як цяпер добра, — пачынае гаспадыня, — ёсць бляшкі, а я памятаю, як калісьці пяклі хлеб на лістках хрэну і на лапаце засоўвалі ў печ. І быў ён чорны. А ў мяне цяпер будзе светлы хлеб, таму што мука вельмі дробненькая змолата.

— Ну, дзеткі, хто з вас хоча хутка вырасці? — пытае спадарыня Чмель. — Тады давайце хуценька сюды і сядайце тут дзе стаяла дзежка, то будзеце расці, як той хлеб.

Каля жанчыны мігам выстройваецца чарга. Вядома, кожны ж малеча як найхутчэй хоча стаць дарослым... У час, калі цеста падрасце ў бляшках, гаспадыня расказвае, што рашчыняючы хлеб нельга мыць мылам рук, бо цеста набіраецца яго пахам. З хлеба можна зрабіць смачны асвяжальны напой, а нават і суп.

У печы нарэшце выгарэла. Жанчына кацюбою выгартае жар і бярэ вілы, гэты самыя, якімі калісьці страшылі дзяцей, што калі яны не будуць паслухмянымі, то прыйдзе Баба Яга, пасадзіць на іх і ўсуне ў печ. Сёння яна ўжо не пужае, дзеці знаёмыя не з адной тэлпачварай.

Хлеб пячэцца каля гадзіны, у час якой гаспадыня расказвае нам пра сваю гаспадарку. Нядаўна з мужам пачалі весці экалагічную гаспадарку. Гадуець авечак і абрабляюць зямлю так, як гэта рабілі іх прадзеда. Думаюць таксама пра агра-турызм.

Неўзабаве па хаце нясецца прыемны пах свежага хлеба.

— Ну, пара ўжо даставаць хлябок, — кажа гаспадыня. — На жаль, няма „выбежак”, цеста не выцекла з бляшак, значыць пакуль ніводная дзяўчына не выйдзе хутка замуж.

Спадарыня Чмель прыгатавала нам яшчэ адно смакоцце да хлеба — свойскае масла.

— Якое ж яно і смачнае, — хваляць дзеці.

А перада мною зноў бабуліна хата, вялікая печ і дзядуля, які выплятае лазовыя кашы...

Бажэна МАРКЕВІЧ і вучні III кл.

ПШ у Дубічах-Царкоўных
(пераклад на беларускую мову
Марыі КАЗІМЯРУК)

Лісіца

У полі,
У яме ляжыць
Рудая лісіца-хітрыца.
З неба плача дождж.
А лісіца спіць.
Сніць лісіца, сніць
Аб марожаным у небе залатым.
Над пыскай сядзіць мядзведзь:
Украла хітрыца ўчора ў яго мёд!
Гэта толькі сон!

Сабачка

Мой сабачка — скок і скок
Мой маленькі Дружок
Выйду разам пагуляць
З Дружком разам паскакаць
Ён шчаслівы так як і я
Люблю я свайго Дружка

Аня АРТЭМЮК, Парцава
(вершы вылучаныя ў Агульнапольскім
конкурсе беларускай паэзіі і прозы)

Польска-беларуская крыжаванка № 51

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

▼	As	Jarzębinka	Kawa	▼	Zabawka	Wiąz	▼
					Cena		
	Akacja	▶	▼				
Praca	▶						
Zboże							
▼	Awans	▶					
▶				Kasia		Jazda	Krok
	Baba			▼	Jak	▶	▼
					Gaz		
▶							
	Żona						
	Obowiązek		Sad	▶			
▶							

Адказ на крыжаванку н-р 47: Рыба, пуп, ровар, сава, вестка, ахвотнік, ар, смятана. Кліч, кава, поспех, сват, прастора, акт, ванна, брама, акно.

Узнагароды — відэакасеты з казкамі У. Дыснея (на беларускай мове) — выйгралі: **Раксана Казлоўская** і **Агнешка Ляўчук** з Новага Корніна, **Дарота Цімашук** і **Паўліна Мялешка** з Дубін, **Анна Грыгарук** з Гайнаўкі.

Спонсар узнагарод — **Беларускі саюз у Польшчы**.

Аня Артэмюк з татам

Фота АЛІКСЕЯ МАРОЗА

Анна Стульгіс (справа) і Кацярына Бяляўская будуць займацца міні-музеем

Фота АЛІКСЕЯ МАРОЗА

На вернісажы (злева): Пётр Гаган, вайт Мікалай Павільч, Уладзімір Мусько, Віктар Кабац і Ігар Пацэвіч

Беларускае — важнае і вартаснае

Адкрыццём галерэі „НАР”, якое адбылося 5 снежня, распачалася рэалізацыя праекта стварэння ў Нараўцы рэгіянальнага музея. Будзе ён знаходзіцца ў пустуючым драўляным будынку былога дзіцячага садка.

З ідэяй стварэння побач Гміннага асяродка культуры міні-музея выступіў мастак Віктар Кабац, ураджэнец Нараўчанскай гміны. Яго прапанову падтрымалі ўправа Таварыства сяброў Нараўчанскай зямлі і вайт Мікола Павільч. Праект падрыхтавалі выконваючая абавязкі дырэктара ГАК Анна Стульгіс і працаўнік асяродка Кацярына Бяляўская. За фінансавай дапамогай на рэалізацыю праекта гмінныя ўлады выступілі ў Міністэрства культуры. Зараз людзі прыносяць у прадшколле старыя прылады працы, вопратку і прадметы, якія выкарыстоўваліся ў мінулым.

— Калі я старалася па-беларуску размаўляць з гасцямі з Беларусі, чула ў ад-

каз рускую мову. Гэта мяне падштурхнула зрабіць нешта дзеля захавання ў нас беларускай мовы, культуры і нашай тоеснасці. Трэба, каб нашы жыхары і турысты зразумелі, што беларускае таксама важнае і вартаснае. Нам добра ведаць нашы карані і сённяшняе становішча. Турыстаў цікавяць нашы адметнасці і не трэба іх саромецца. Варта, каб яны ведалі з якой культуры выводзіцца Лявон Тарасэвіч, Тамара Саланевіч ці Барыс Руско. Плануем прэзентаваць наведвальнікам тканне на кроснах і пячэнне хлеба. Кросны і хлебную гліняную печ прадбачваем паставіць у вялікім пакоі пераробленым на даўні вясковы лад, — заяўляе Кацярына Бяляўская.

Дзейнасць галерэі „НАР” адкрыў вайт Нараўчанскай гміны Мікола Павільч. Паінфармаваў ён, што мастацкія выстаўкі будуць прэзентавацца пастаянна. Калі будзе дапамога з Міністэрства

культуры, то музей будзе адкрыты ў 2004 годзе.

— Калі не будзе ўрадавай дапамогі перабудова прадшкольнага будынка на музей зайгнецца. Плануем пакрыць будынак гонтамі і нанова зрабіць вонкавую штукатурку сцен, каб хата была падобна на вясковыя дамы. Усе прылады не памесцяцца і таму манеж і сячкарню хочам паставіць на панадворку. Прадбачваем арганізаваць у будынку гастронамічную дзейнасць і прапанаваць турыстам мясцовыя бульбяныя стравы і „кашанку”, — кажа вайт Мікола Павільч. Працаўнікі асяродка культуры прапануюць купіць вясковую хату, каб яе сцены ўстаіць усяродзіну будынка. Тады ўнутраны выгляд музея будзе натуральнай копіяй вясковых пакояў. Экспанаты, якія не памесцяцца ў доме, будзе можна вынесці ў гаспадарчы будынак каля музея-хаты. Ёсць чалавек, які хоча для музейных патрэб аддаць сваю клуню.

— Я задаволены месцам, у якім магу прэзентаваць свае працы, бо тут непаўторны клімат вясковай хаты і свая душа. Бываў я ў галерэях Санкт-Пецярбурга і Масквы, але там няма такой як тут інтымнасці, — гаворыць Пётр Гаган з Гайнаўкі, аўтар алейных карцін. Працы з карэняў дрэў выканаў Уладзімір Мусько з Гайнаўкі. Яго сын Андрэй паказвае фатаграфіі пудзілаў для адпуджвання птушак. Славамір Кулік з Гайнаўкі і Ігар Пацэвіч з Нараўкі прэзентуюць здымкі пушчанскіх і прыпушчанскіх краявідаў. Віктар Кабац прыязь у Нараўку рысункі навяняны пушчай.

— На выстаўцы прэзентуем працы людзей, якія выводзіцца з Нараўчанскай гміны або цікавяцца ёю, — інфармуе Віктар Кабац. — Я на пушчу не гляджу рэалістычна. Мяне не цікавіць выгляд дрэў, але клімат пушчы. Таму мае працы больш абстрактныя ад іншых.

На мерапрыемства прыйшлі жыхары Нараўкі і наваколля. Маглі яны паразмаўляць з аўтарамі прац.

Аляксей МАРОЗ

Сустрэча з культурай і мастацтвам

15 лістапада г.г. у будынку пажарнага дэпо Гмінны асяродак культуры ў супрацоўніцтве з пажарнікамі і пад патранатам Гміннай камісіі вырашана алкагольных праблем ладзіў ІІ Арлянскія сустрэчы дзяцей і моладзі з культурай і мастацтвам.

Мерапрыемства прыцягнула шматлюдную публіку. Гледачоў і выканаўцаў не знехвочвалі нават частыя перапынкі ў пастаўках электраэнергіі: адбылося без мегафонаў, а святло замянілі свечкі. Сярод публікі было многа настаўнікаў, бацькоў, сваякоў... Чаму? Бо пуцяводная ідэя Арлянскіх сустрэч не абмяжоўваецца адно да паказу мастацкіх дасягненняў дзяцей, яна ахоплівае і падтрымку сямейных сувязей паміж пакаленнямі. Традыцыйна, у Сустрэчах удзельнічалі і запрашаныя госці — сёлета быў гэта калектыў „Струмок” з Гміннага асяродка культуры ў Дубічах-Царкоўных.

На сцэне абшырную праграму прадставілі маладыя ўдзельнікі гурткоў зацікаўленняў і мастацкіх калектываў дзейнічаючых пры ГАК у Орлі. Выступілі: беларускі дзіцячы танцавальна-вакальны калектыў (на здымку), вакальна-тэатральны калектыў „Дзеці пана Клекса” і школьны вакальны калектыў „1/3”. Вершы дэкламавалі м.інш. лаўрэаты агульнапольскіх і ваяводскіх дэ-

Фота з архіва ГАК у Орлі

ламатарскіх конкурсаў: Эдыта Русіновіч, Эмілька Саўчук і Адаць Адзіевіч.

Публіка не шкадавала бурных апладысмантаў выканаўцам, царыла сардэчная сямейная атмасфера. Вядучая мерапрыемства дырэктар ГАК Аліцыя Собунь заахвочвала да ўдзелу ў прапанаваных гульнях не толькі дзяцей, але і іх дзядоў! Разам з маладымі выканаўцамі публіка спявала песні вядомыя і блізкія сэрцу ўсіх пакаленняў. На сцэне выступіў і прысутны сярод публікі саліст „Арлян” Уладзіслаў Камарчук.

Калектыў з Дубіч выканаў пяць песень: па дзве польскія і ўкраінскія і адну беларускую. Калектыў існуе тры гады, у ім займаецца 13 дзячат.

Ролю сцэнаграфіі ІІ Арлянскіх сустрэч з культурай сыграла выстаўка прац удзельнікаў гміннага мастацкага конкурсу „Каляровы свет фантазіі”. На конкурс было прадстаўлена 106 прац, з ліку якіх 12 лістапада журы пад кіраўніцтвам вядомага гайнаўскага мастака — прапагандыста Падляшша і суарганізатара многіх мастацкіх пачынаў —

Пётра Гагана ўзнагародзіла і вылучыла 23 працы. Сярод найлепшых апынуліся вельмі мастацка спелыя працы шасцігадовай Ані Сасны (якая адзіная атрымала дадатковую, асабістую ўзнагароду мастака), Жанэты Назарэвіч (VI кл. ПШ) і Агнешкі Бжазоўскай (II кл. гімназіі). Гайнаўскі мастак асабіста ўручаў узнагароды найлепшым жывапісцам, а сваімі займальнымі расказамі памагаў дзецям унікнуць у істоту жывапісу ды даў ім шэраг ценных падказак.

Пасля выступлення выканаўцы падаліся ў Гмінны асяродак культуры, дзе іх чакалі гарачыя каўбаскі і салодкі пачастунак, нарыхтаваны бацькамі пры спонсарскай падтрымцы мясцовых фірм. Сустрэчу закончыла радасная дыскаціка. Мерапрыемства будзе ладзіцца і ў наступных гадах.

Аліцыя Собунь сказала мне:

— З самога пачатку бачым Сустрэчы як форму вясёлай і карыснай забавы дзяцей з іх сем’ямі дзеля інтэграцыі сем’яў і прадаўжання шматвяковых сямейных традыцый. Гэтая задума прынялася і на Сустрэчы прыходзяць цэлыя сем’і. Лічу, што такія мерапрыемствы варта праводзіць частцей, асабліва летам. У іх дзеці паказваюць свае круглагадовыя мастацкія дасягненні. Упершыню мы праводзім гэта не ў форме конкурсу, але ў форме супольнай з публікай гульні. І гэта дало вельмі станоўчы вынік, нават энергетычны перабоі не перашкодзілі радаснай супольнай забаве.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Усё мне тут мілае

Мае бацькі Насця і Юлік ніколі не здзіўляліся мне, калі я, прыязджаючы да іх кожны раз, распытваў не толькі пра вясковыя навiны, але і пра суседзяў, сваякоў, чужых — пра кожную сям'ю ў маёй вёсцы Рыбакі. Усё, што я бачу і чую, вельмі глыбока перажываю і маю такую патрэбнасць, каб апісаць, данесці патомным памяць пра гісторыю і сённяшняю рэчаіснасць. Гэтая патрэбнасць цяжкая і з гадамі яна абвастраецца. Не ведаю, у якой ступені мне гэта ўдасца зрабіць, але выказаць усё вельмі хочацца; можа лягчэй стане...

Часта жыву ўспамінамі. Жыццё непрадбачлівае, усё помню, быццам адбылося ўчора, нічога не запісваю, думаю, успамінаю. Хачу падзяліцца тым, што набалела, наспела. Думаю пра сваю малую радзіму — вёску Рыбакі, пра сваіх блізкіх, землякоў; часам сэрца абліваецца крывёй. На жаль, няма ўжо многіх тых, якія маглі б расказаць пра жыццё маёй вёскі ў далёкім мінулым. Вядома, жыццё кароткае, а колькі ж апошнім часам людзей адышло заўчасна, некаторыя маглі б яшчэ жыць. Вельмі многа помнікаў на могілках у Юшкавым Грудзе. Там спяць вечным сном мае бацькі. Там спачываюць розныя пакаленні — блізкія і далейшыя родныя, што жылі ў нашай вёсцы і часта пасуседску памагалі ва ўсім, падтрымлівалі адзін аднаго. З кожным годам усё больш і больш маглі. Ёсць і такія помнікі пакойнікам, якія ўжо нічога не скажуць, каго знішчылі, вывезлі ў небыццё сталінскія палачы. Гэта была страшная, вялікая трагедыя. І ў маёй маці двух старэйшых братоў загінула. Горкая праўда. Цяпер карэнны аднавяскоўцаў аталосца мала.

Я насычаны пачуццём гонару, што нарадзіўся ў вёсцы, што з яе пачаўся

мой лёс, любоў да зямлі нашага народа. Усё мне тут мілае: ручайкі, што выцякаюць з крыніц у алышынніку за нашай хатай, сасновы лес, рэчка Нарва, старэнькая школа, дзе вучыўся чытаць і пісаць, палі, якія называліся Дуброўка, Гарабінка, Падбагон... Думаю, што і надалей у нашай пастарэлай вёсцы будучы гарэц на досвітку дровы ў печачы і па пакручастасці клубоў дыму з коміна можна будзе радавацца, што там яшчэ жывуць людзі.

Гарыць агонь, гэта з вечнасці, так было на працягу вякоў. Хацелася б спадзявацца, што так будзе заўсёды. Хаця ў душы маёй вялікая трывога і за гэтыя хаткі, і за ўсіх, што жывуць у іх падтрымліваючы жыццё, заўтрашні дзень.

Думаю, што сяляне-гараджане павiнны помніць імя сваё і пакланіцца перад сахой і касой, перад граблямі і сярпом. Пагляньце з якой любоўю і пашанай адносіўся гаспадар да гэтых крайне неабходных для мужыцкага жыцця прыладаў. Селянін зрадніўся з імі, адпаліраваў да бліскучасці і нажыў не адзін крывавы мазоль на пачарнеўшых ад работы далонях. Вечарам асцярожна ставіў сваю прыладу ў адно месца, каб назаўтра нанова ўзяць яе ў рукі і пачаць новы дзень — напружаны і нялёгка. На працягу многіх стагоддзяў чалавек быў звязаны з гэтымі галоўнымі інструментамі, якімі штодзённа змагаўся за сваё жыццё. І ў сённяшні дзень, якое б лёгкае не было жыццё пры новай сельскагаспадарчай тэхніцы — дзякуй вам: і саха, і каса, і серп... Сёння гэтыя прылады займаюць пачэснае месца ў музеях, у іх ліку і ў Гайнаўскім, куды ладзяцца экскурсіі дзяцей і моладзі дзеля азнамлення з вобразам даўняга здабывання хлеба нашага надзённага...

Віктар БУРА

Скансэн, які жыве

Слова „скансэн” абазначае помнікі драўлянай архітэктуры пад адкрытым небам. З году ў год такіх помнікаў на Падляшшы, асабліва па вёсках, штораз менш, многа беспаваротна прапала. Аднойчы гурт людзей рашыў зберагчы гэтую частку культуры падляшскай праваслаўнай вёскі, пераносячы яе ў Белавежу.

Сёлета белавежскаму скансэну споўнілася 25 гадоў. З гэтай нагоды ўладыка Іакаў 10 кастрычніка г.г. пасвяціў крыж пры капліцы Аляксандра Неўскага ў межах скансэна, прысвечаны яго заснавальнікам.

Белавежскі скансэн з'яўляецца прыватнай ініцыятывай, здзейсненай за прыватныя грошы. На тэрыторыі скансэна, дзе да вайны была аддзельная вёска Крапіўнік, паміж ракой Нараўкай і вуліцай Застава звыш пяцігектарную плошчу займаюць адбудаваныя і адноўленыя аб'екты з наваколля. Найстарэйшыя сярод іх хаты: з Чыжык з 1886 года, з Кленік з 1893 года і з Белай каля Бельска-Падляшскага з 1897 года. Ёсць там і стадола з Кашалёў, свіран, майстэрня з Відава, „руская баня” (сённяшня збудаваная са старой стадолы на месцы згарэлай у пажары), вятрак „казлоўка” з 1925 года (у ім цяпер начлежныя месцы), другі вятрак з міжваеннага часу ад гаспадара Алёшы Харуева з Орлі, калодзеж, борці і згаданыя раней аб'екты культуры. 30 снежня 1992 года ваяводскі захавальнік помнікаў даўніны занёс скансэн у рэгістр як „комплекс драўлянага будаўніцтва”.

У 2002 годзе ўзнікла таварыства „Скансэн” у Белавежы, якое ставіць сва-

Фота МІХАЛА МІНЦЭВІЧА

Фрагмент белавежскага скансэна

ёй мэтай утрыманне і развіццё помніка, у пабудове якога прымалі ўдзел людзі розных прафесій — ад сялян да прафесараў.

Скансэнам, асабліва ў летні час, карыстаецца моладзь — там каля 50 начлежных месцаў — і замежнікі. Кожны год у пачатку ліпеня Анатоль Адзевіч, прафесар матэматычнай фізікі Універсітэта ў Беластоку — адзін з заснавальнікаў скансэна — ладзіць там канферэнцыю „Workshop on Geometric Methods in Physics”; сёлетняя была дванаццатай.

Міхал МІНЦЭВІЧ

PS: У артыкуле быў скарыстаны матэрыял з „Праваслаўнага агляду”.

Фота з архіва школы

Новазбудаваны школьны будынак — сямідзесятыя гады

Мінула 30 гадоў

На святкаванні 30-годдзя школьнага будынка ў Чыжах, якія праходзілі 22 лістапада, запрошаны былі жыхары вёскі, бацькі і настаўнікі, якія вучылі ў школе ў сямідзесятых гадах. Бацькі вучняў былі іх выхаванцамі і з радасцю ўспрынялі нечаканае спатканне. У ліку запрошаных былі падляшская куратар Зофія Транцыгер-Кочук, гайнаўскі стараста Уладзімір Пятрчук і вайт Чыжоўскай гміны Юрый Васілюк.

Вучні выступілі з мастацкай часткай. Пры выкарыстанні мультымедыяльнай тэхнікі адбылася прэзентацыя старых фатаграфій, падрыхтаваная на падставе школьных хронік дырэктарам Міраславам Пяткевічам. Будова мураванага будынка распачалася ў кастрычніку 1972 года. Рабочым памагала грамадства Чыжоўскай гміны. Урачыстае адкрыццё школьнага будынка адбылося 23 лістапада 1973 года. У 10 аддзелах вучылася тады 196 вучняў. У 1974 годзе была ліквідавана Падставовая школа ў Ляневе, а ў 1975 годзе — Падставовая школа ў Моры. Вучылася тады звыш 250 вучняў. Калі паявіліся клопаты з купляй мяса для школьнай сталовай, рашыліся паставіць хлеў і заняцца свiнгадоўляй. Моладзь капала бульбу, а школьныя працаўнікі даглядалі жывёлу. Важным здарэннем у жыцці школы быў візіт 2 кастрычніка 1983 года міністра асветы Балеслава Фарана. Амаль праз дзесяць гадоў школу наведаў (у сакавіку 1992 года) міністр адукацыі Беларусі Віктар Гайсёнак.

Вучні раскавалі пра школьныя мерапрыемствы, экскурсіі, адпачынак і поспехі ў школьных конкурсах. Згадалі пра супрацоўніцтва з рэдакцыяй „Зоркі” і ўдзел у арганізаваных ёю „Сустрэчах”. Моладзь са школы ў Чыжах дабілася поспехаў на Дэкламатарскім

конкурсе беларускай прозы і паэзіі „Роднае слова” і прадметных конкурсах беларускай мовы. Школа стала вядомай з-за арганізавання „Куці”, якую паказвалі па тэлебачанні. Справаздачы з гэтага мерапрыемства прэзентаваліся па радыё і ў прэсе.

У час мерапрыемства вучні спявалі на беларускай і польскай мовах, танцавалі і паказвалі прадстаўленні. У школе нядаўна ўзніклі новыя калектывы і гурткі. Айцец Марк Якімюк арганізаваў гарцёрскі калектыв „Гавэнда”. Нядаўна пачаў дзейнічаць вакальна-танцавальны калектыв „Іскеркі”. На арганізацыю сваёй дзейнасці і ўборы атрымаў ён грант з Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь. Выступіў таксама калектыв „Прамяні”, які ўдала пераняў на сябе абавязкі вядомага ў мінулым эстраднага калектыву „Гама”. Спыніў ён дзейнасць, калі заняты ў ім гімназісты пайшлі ў сярэднія школы. Са спектаклем выступіў калектыв „На свойскія ноты”, які пачаў дзейнічаць нядаўна. Паказаў ён прадстаўленне „Аб гусачы Кацярынцы і чудаўных лісцяў восні”. Яго ўдзельнікі выступаюць на аглядзе тэатральных калектываў у Кляшчэлях.

— Запрашаючы настаўнікаў-пенсіянераў наладзілі мы сустрэчу пакаленняў. Гістарычныя матэрыялы і фатаграфіі пакажам на вэб-старонцы нашай школы. Калі б удалося сабраць усё ў фільмавым выглядзе, можна было б прэзентаваць жыхарам нашай гміны, — кажа дырэктар школы Міраслаў Пяткевіч.

Сабраныя маглі пазнаёміцца з хронікамі былых школ у Курашаве, Моры і Койлах і дзеючай школы ў Чыжах. Хронікі папаўнялі працы вучняў і інфармацыі аб поспехах моладзі.

Аляксей МАРОЗ

Фота з архіва школы

Мастацкая частка ў выкананні вучняў

Таццяна, апошняя жыхарка Вершаліна

Па слядах прарока⁽³⁾

З жанчын, — прадаўжае Надзея Мішчук, — што жылі ў Вершаліне, першай памерла Агафія. Пасля захварэла Надзея, забралі яе ў шпіталь у Крынкі. Яна Полі, якая адведвала яе ў шпіталі, сказала:

— Я хачу да споведзі...

Надзея была адукаваная, не сварылася, яна гаспадыняй цэлай была, грошы за сыр і масла трымала, крыху шыла. У царкву не хадзіла, бо нагу штывую пасля паралічу Гейне-Медзіны мела.

Поля пайшла да крынскага бацюшкі, каб паспавядаў, але астраўскі прыехаў у шпіталь і паспавядаў і яна на другі дзень памерла. Яна была захацела, каб яе бацюшка хаваў і яе сяброўкі згадзіліся, бо яе шанавалі. Мінюк, пчалар з Крынак, на „Сірэне“ аб'ехаў усіх і паведаміў, што Надзея памерла і хацела, каб бацюшка яе хаваў.

З'ехаліся ўсе, што ў Вершалін прыходзілі. І я пайшла, стала ў кухні.

— Не трэба папа, — сказаў раптам Мінюк, — я буду хаваць!

І ўжо збіраецца хаваць. А я кажу Полі: — А вы чаму маўчыце? То ж пакойніца хацела, каб бацюшка хаваў.

— Надзечка, — шапнула яна мне, — яны паадракаюцца ад нас.

Пачуў гэта Мінюк, падышоў да Полі, а за ім іншыя:

— А што гэта такая цваная, адкуль яна?!

Я спалохалася, адступіла да парога каб уцячы.

— Міхаіл, — сказала Поля, — гэта Аляксандра дачка, што з айцом царкву рабіў.

А мой бацька ўсё Ільі ў царкве рабіў ды і стары Мінюк добра з бацькам жыў. Глянуў ён на мяне і заплакаў як дзіця.

— Калі яна так хацела, — паволі сказала я, — то так трэба зрабіць.

Тут стары Валашын мне рукою пад носам махнуў:

— Мы з Міхаілам будзем хаваць!

Я адступіла. Адпывалі Валашын і стары Мінюк. Поля папрасіла майго мужа, каб дол выкапаў. Валашын загадаў капаць збоку, але муж не паслухаў яго. Пахавалі Валашын з Мінюком, але бацюшка ў царкву іх не пусціў.

Пра здарэнне данеслі бацюшку; ён пасля прыехаў і на магільце паніхіду адправіў і той лісток, што на галаву нябожчыку кладуць, паклаў на магільцу і зямлёю прысыпаў.

Пасля прыбегла Булачка, выцягнула картку з магільцы і парвала. Прыбегла да жанчын і кажа:

— Ужо гіцаль перасвяціў, але я парвала!

Пасля Надзінай смерці не было каму маліцца, бо тыя што асталіся, не ўмелі. Стаў тады прыезджаць да іх Пятрук Мінюк, Міхаілаў сын. І як маліўся, то на іконы ўзіраўся. Сталі гінуць найдаражэйшыя іконы і тады яго прагналі. Ён думаў, што пасля Ільі многа золата асталося і ён на ім разжывецца.

Жанчыны даверліва казалі Мінюку, што Ілья звон каля сажалкі закапаў. І Мінюк выразаў альшыну навокал сажалкі, наняў экскаватар — быццам сажалку пашыраць і рыб заводзіць. А яны пазволілі, бо многа пасцілі і думалі, што ім усё жыццё рыба будзе. І невядома, ці ён што знайшоў, бо ночку машыны забраў і нічога не гадаваў, пакуль яго прагналі.

Пасля я стала імі апекавацца, бо яны слабелі; пасля мяне ў гміну паклікалі, каб плаціць, бо я сама саромелася грошы браць.

Пятрук, калі яшчэ маліўся, прывёз у садок мо з дзесяць вуляў. Зайду я ў Вершалін, а Гандзя плача:

— Пецевы пчолы пакусалі мяне, калі гародніну брала.

Прыехаў ён да вуляў элегантным самаходам.

— Забірайце гэтыя вулі, — гавару, — бо я доктара штодзень выклікаць не буду.

Ён не хацеў са мною гаварыць, то мы звярнуліся ў гміну і яго прымусілі забраць пчол.

Полю яшчэ Валашын пахаваў. Асталіся Гандзя, Таццяна і Васіль. Я ім кажу:

— Я вас хаваць не буду, бо не ўмею.

— То скажы няхай бацюшка прыедзе па калядзе, паспавядае.

Бацюшка прыехаў, пасвяціў хату, памаліўся.

— Ці Надзея вам пагразіла, — спытаў пра мяне, — што адрачэцца вамі апекавацца, калі не паспавядаецца?

— Не, але мы жылі як нам прыходзілася, а зробім так, як нас бацькі гадалі, — адказалі яны.

Да Гандзі бацюшка прыезджаў да хаты, бо кульгавая была, а Таццяна хадзіла разам з намі ў Грыбоўшчыну ў царкву.

Памёр Васіль. Пасля Гандзя заслабла — я пазваніла ў Крынкі доктару Ціхонскаму. Добры гэта чалавек быў, хутка прыехаў. А гэтыя жанчыны старымі дзеўкамі былі і саромеліся мужчыны. Я яе ўгаварыла і яна крыху адхілілася. Доктар паслухаў і ў шпіталь забірае; Гандзя расплакалася, але згадзілася. А на другі дзень доктар звоніць і мяне кліча, каб зараз прыехала. Я заехала.

— Чаго клікалі? — пытаю.

— Я не хачу тут, — кажа Гандзя, — прасі доктара, каб мяне дахаты.

— А чаму не хочаце? — пытаю я, а доктар усё чуе. — Вы памрэце, калі доктар не будзе лечыць.

— Я не хачу, — шапнула мне, — бо сёстры ложка сцелюць і кругом заглядаюць.

— *Odwieziemy*, — кажа доктар, — *ja będę do domu przyjeżdżać*.

— Пан доктар адвезе, — кажу ёй, бо яна па-польску не ўмела, — і дахаты будзе прыезджаць.

Тады яна перастала плакаць і стала смяяцца. Яна шкадавала Таццяну, што тая адна асталося, і Таццяна па Гандзі тужыла. І Ціхонскі прыезджаў, лекі дармовыя запісваў, а Гандзя ўжо не саромелася і нават плечы дазваляла абслухоўваць. Жыла яна яшчэ два-тры гады. 19 жніўня, на Спаса, усе вернікі Ільі прыехалі ў Вершалін маліцца. А яна ўжо слабая была, на ложку сядзела і слухала. І пры гэтых людзях яна памерла. Я ўжо іх не баюся, званю бацюшку, дамаўляюся. У гміне казалі ўсё на рахунак браць. Я вопратку новую і прыго-

жую труну купіла, Ёзік Мірон памыў нябожчыцу. Бацюшка моліцца, а стары Мінюк усё:

— Бацюшка, бацюшка.

Я яго адцягнула, а калі ўсё скончылася, ён стаў плакаць і бацюшку ў руку цалаваць.

Асталося Таццяна, яна страціла зрок і невідучая была. Пры Валэнсе перасталі плаціць мне за апеку, гаварылі, каб я кідала, але я даглядала яе далей, есці ёй варыла тое, што яна хацела. Пасля і яна стала слабей, пачалі ёй плечы пухнуць. Ціхонскі забраў яе ў шпіталь і там яна 11 лістапада 1991 года памерла. Паехалі мы з Міронам і мужам, прывезлі, Мірон яе памыў і адзеў і пры ёй па-польску спяваў. Бацюшка ў царкве адмаліўся, а Мінюка ўжо не клікалі. Я за свае купіла пачастунак: каўбасу і гарэлку. Пасля абеду кажу Філіпоку з Трасцянікі:

— Хто што патрабуе, няхай бярэ.

— Нікому нічога цяпер не трэба, толькі дайце мне тую кніжку, дзе пра служэнне ў царкве.

Раз'ехаліся паклоннікі Ільі, асталіся мы, суседзі. Мы згаварыліся з сабою і ўзялі, што каму патрэбнае было. Роўна праз год ад смерці Таццяны прыходзіць сусед і кажа, што хата ў Вершаліне адкрыта: усё перавярнулі, абразы забралі. Я раней гаварыла бацюшку, каб абразы ў царкву забраць, але ён адмаўляўся, што і сваіх многа. І ў Крушыняны бацюшка не хацеў абразоў. І паліцыянтны пыталі, чаму абразоў мы не аддалі царквам, правяралі, ці сапраўды царквы адмовіліся.

— Дык чаму сабе не ўзялі? — спыталі мяне.

— Бо ў нас п'юць і кураць, — адказала я.

Тыя іконы, якія ўцалелі, аддалі ў царкву ў Засцянікі. Былі ахвотныя хату ў Вершаліне купіць, але няма ўласнікаў. А Філіпок сказаў:

— Нашы бацькі гэта стаўлялі, прадавалі зямлю, давалі сюды на ўсё. Няхай стаіць! Айцец прыйдзе і будзе тут жыць. А калі хто кране, то будзе *відзядла* да дзесятага пакалення!

Войт — а быў ім тады Цірук — спалохаўся, і не прадаюць хаты і будынкаў. Адно ўлетку ляснік з Варшавы прыезджае сюды пажыць; плаціць толькі за электраэнергію.

Аляксандр ВЯРЫЦКІ

Праваслаўны інстытут псаломшчыкаў у Гайнаўцы...

...існуе ўжо сем гадоў. Закончыла навуку ў ім 50 псаломшчыкаў. Сёлета інстытут занесены Міністэрствам культуры ў лік мастацкіх школ. Знаходзіцца ён пад педагогічным наглядом Міністэрства культуры. Заснавальнікам і дырэктарам школы з'яўляецца а. мітрат Міхаіл Негарэвіч — дэкан Гайнаўскага благачыння.

Заняткі ў інстытуце адбываюцца два разы ў тыдні: у пятніцы і суботы. Навука ў школе працягваецца два гады. Сёлета прынялі восем асоб. Зараз у інстытуце вучыцца восемнаццаць будучых рэгентаў і псаломшчыкаў. Заняткі вядуць: а. Міхаіл Негарэвіч, а. Мікалай Келбашэўскі, а. Юрый Такарэўскі, а. Славамір Хвойка і Ірыней Лаўрашук. (яц)

Злева: Міхаіл Мінюк, Ілья Клімовіч і NN

3 месячнага боку

Дарагая Домна! Снілася мне такое. Мела я пасхаць у Мінск да сваякоў. Даведалася, што цягнік ад'язджае ў 8 вечара. З сярэднім па памерах рукзаком я хадзіла па Беластоку, аж апынулася ў нейкіх знаёмых. У іх я аглянулася, што не хапае ў мяне нейкіх рэчаў і выйшла, каб іх купіць. У нейкім кіёску купіла я панчохи, здасца, з пяць пар, усе ў пастэльных колерах: жоўтыя, зялёныя, бэжавыя. Купіла яшчэ дзве хусткі-апашкі, у злёгку ярчэйшых колерах, больш шэраватых, блакітных. Мела яшчэ штосьці купіць, каб заўважыла, што ўжо не паспею на цягнік. Раптам я апынулася з мамай у Гайнаўцы. Увесць час адчуваю, што не хопіць мне грошай.

З маёй мамай пасхалі мы ў Гродна. Там мама сказала, што зойдзем да яе знаёмай, якая жыла ў шматпавярховай кампаніі. Былі там уваходныя дзверы, але мама сказала, што не ўвойдзем імі. Сталі мы ўздывацца па драбіне на самы верх. Кватэра была на апошнім паверсе, на канцы доўгага калідора, цесная і цёмная. Мама знаёмая дастала пудру, туш для веек і стала папраўляць мне макіяж. Штосьці гаварыла — не помню.

Пасля мы з мамай выйшлі, але на вуліцы я была адна. Хадзіла па Гродне і раптам адчула, што мушу вярнуцца ў кватэру мамай знаёмай. Калі вярталася, каля мяне пераплыў па вуліцы карабель.

КРЫСЦІНА

Дарагая Крысціна! Ужо ад дзіцяці вучымся жыць добра. Хочам быць шчаслівымі, але ў кожным узросце ў нас нейкія праблемы. Хоць даспяваем, у нас праблемы падобныя да тых, якія маюць дзеці. Яны найбольш баяцца быць адкінутымі. Дарослы тым адрозніваецца ад дзіцяці, што яно ў натуральны спосаб перадае аб сваіх патрэбах: крычыць альбо пра іх расказвае. Такім чынам змагаецца за сябе, за сваё жыццё. Мы такую ўмеласць страчваем і часта гэта крыніца нашых праблем. Падумаі: ці ты і ў які спосаб гаворыш аб тым, што адчуваеш і чаго табе трэба?

У сне ты ў падарожжы, якой мэта — Мінск. Ты ў псіхічнай вандроўцы і прадчуваеш, у які бок вандраваць. Можа, не ведася, калі дасягнеш мэту, але адчуваеш, што штосьці мае змяніцца. Перамена, да якой рыхтуешся, настолькі сур'ёзная, што не ведася, ці хопіць та-

бе сілы. Твая псіхіка загадвае табе ісці ўперад. Ідзі, Крысціна — вярта!

Праўда, не магу прадказаць будучыню, я толькі тлумачу сны, але магу сказаць, якія будуць вынікі гэтага адрэзка твайго псіхічнага падарожжа. Будзеш чалавекам мацнейшым, набудзеш адвагу сказаць тое, што думаеш. Гэта будзе твая зброя, якую скарыстаеш у сітуацыях, калі будзеш мусіла за сябе змагацца — у працы, у адносінах з блізкімі. З часам будзе гэта для цябе натуральным, бо ты з натуры моцная асоба і іншыя павінны шанаваць тваю думку і голас. Будзеш аўтаркай свайго адлюстравання. Зменіцца, і іншыя гэта заўважаць.

Гляджу на твой багаж. Тое, што купляеш у апошнюю хвіліну, мабыць, мала практычных рэчэй, калі нават гэта і падарункі, дык твая несвядомасць і так „купляе” іх для цябе. Яны важныя ў тваім багажы, як і цёплае адзенне. Не без прычыны сон звяртае ўвагу на іх колер і прызначэнне. Рэчы ахоўваюць тваю шыю і ногі. Найважнейшасць для цябе: жыццёвая пазіцыя і выказанне свету сябе. Колеры таксама важныя — патрабуеш гармоніі і хочаш жыць у згодзе са сваімі перакананнямі і эмоцыямі. Ідзеш сваёй дарогай. Колеры — шэры і блакітны ў хрысціянскай культуры маюць вельмі важнае значэнне. Блакітны — колер духоўных рыс: набожнасці, роздуму, шчырасці, вернасці і веры. Асацыюецца з прасторай і вадой. Адтуль і той карабель на гродзенскай вуліцы. Карабель — сімвал духоўнага жыцця, з якім неадлучна звязаны смерць і адраджэнне. Таксама ў жыцці псіхікі без іх няма развою. Мусіць штосьці памерці, каб паявілася новае. Ты да такой змены ўнутрана рыхтуешся. Аб гэтым сведчыць і дом мамай знаёмай. Чакае цябе заданне — увайдзі ўверх па прыступках драбіны. Гэта высілак і рызыка. Калідор — сімвал жыццёвай дарогі. Гэта змена, але не такая, якую вызначае лёс, а аб якой рашаеш ты сама. Чакае цябе рашэнне, якое адменіць тваё жыццё. У развальваючымся цесным, цёмным доме знаёмая робіць табе макіяж. Незалежна ад тваіх духовых ператварэнняў, не ты яшчэ надаеш сабе кшталт, хтосьці табе ў гэтым памагае. Жыццё вядзе цябе да самастойнасці...

ДОМНА (domnason@wp.pl)

Юбілейная сесія

5 снежня г.г. у Нараўцы адбылася X сесія Гміннай рады. Дэпутаты вырашылі павысіць на 2 грошы падатак за нерухомую маёмасць (цяпер будзе 46 грошаў за квадратны метр плошчы) ды з 14,97 зл. на 15,07 зл. за плошчу прызначаную на гаспадарчую дзейнасць, а таксама на 10 грошаў плату за сцёкі (2,50 зл. за кубаметр). Абмеркавалі і ўстанавілі цану на жылыя кватэры ў Нараўцы па вул. Белавежскай і на зямельныя ўчасткі прызначаныя пад будаўніцтва ў Нараўцы.

Падчас сесіі вайт Мікалай Павільч уручыў рэчавыя ўзнагароды найлепшым пачэсным донорам з Нараўчанскай гміны: Андрэю Стыпулкоўскаму, Роберту Езёрку, Яну Зданоўскаму, Багуславу Савіцкаму і Тамашу Бядрыцкаму. Варта адзначыць, што Андрэй Стыпулкоўскі з Новага Ляўкова аддаў звыш 20 літраў крыві. 22 лістапада г.г. у Гайнаўскім доме культуры ён атрымаў ва ўзнагароду значок Пачэсны донор I ступені.

Войт пайнфармаваў, што закончылі выраўноўванне паверхні гравеск з Новага Ляўкова ў Лешуку і далей у Сушчу, з Лешукоў у Кардон. Пра тое, што пачалі дзейнасць Грамадскія камітэты пабудовы каналізацыі ў Плянце і Новым Ляўкове, што купілі бляху і накрываць святліцы ў Альхоўцы і Міклашэве, а ў Масеве пабудуюць вежу для сотавага тэлефонаў. Прадстаўнік чыгуначных улад паведаміў, што неўзабаве на чыгуначным шляху з Гайнаўкі ў Цісоўку будзе ездзіць новы рэйкавы аўтобус і што ўвядуць змены ў раскладзе паяздоў.

Нараўчанская гміна стала лаўрэатам Вялікага конкурсу Нацыянальнага фонду аховы асяроддзя і воднай гаспадаркі „Наша гміна ў Еўропе”, — пайнфармаваў вайт. Ва ўзнагароду атрымала яна памятна медаль, дыплом, „Чырвоную кнігу звяроў” і... 400 тысяч злотых на праектагінныя інвестыцыі. Кнігу перадалі ў мясцовую Гмінную публічную бібліятэку.

Янка ЦЕЛУШЭЦКІ

У Ставішчах без перамен

Вёска Ставішчы, што ў Чаромхаўскай гміне, налічвае каля ста забудоў і спалучаецца з Чаромхай-Станцыяй. Вясковая вуліца цягнецца да чыгуначнага пераезда на лініі Чаромха — Брэст. Але ёсць маленькі парадокс. Пры скрыжаванні дарог у Чаромху стаіць дарожны знак, які абазначае канец салецтва. Рэчаіснасць, аднак, іншая. З левага боку вуліцы (пры сядзібах з нумарамі дамоў) забудовы належаць да Ставішчаў, а з процілеглага — да Чаромхі. Мясцовым жыхарам як і гмінным чыноўнікам справа вядомая, але прыезджаму гэта сапраўднага галаваломка. Зважаеце такі факт: на забудове з левага боку віднеюць нумары дамоў без назвы вуліцы, а з правага боку бачым надпіс: вуліца Ставіска ды нумар дома.

Калі я паспрабаваў высветліць справу ў Гміннай управе, дык мне казалі: „Карыстаемца гадзічнымі планами пяцідзесяцігадовай даўнасці. Дамы з правага боку вуліцы пабудаваны на чаромхаўскіх

ФОТА УЛАДЗІМІРА СІДАРУКА

грунтах і таму гэтыя забудовы прыпісаны да Чаромхі-Станцыі як вуліца Ставіска. А Ставішчы з левага боку дасягаюць чыгуначнай казармы пры Брэсцкай пуці. І мы пра тое ведаем. Каб справу аформіць законна, дык трэба было б нава рабіць гадзічныя планы з фактычным вылучэннем салецтваў. Але на гэты няма грошай. Дык каму гэта патрэбна, — гаварыла сакратар гміннай управы. — Мне якраз не перашкаджае, што жыў у Ставішчах, а не ў Чаромсе”. У народзе кажуць: „Улада лепш ведае, што робіць”. Мабыць, гэта праўда.

Уладзімір СІДАРУК

Найкарацейшыя дні

Снежань — гэта першы снег, зіма і найкарацейшыя дні года. Астранамічная зіма пачынаецца 21 снежня ў 13 гадзін, 42 хвіліны.

Даўжыня дня залежыць ад геаграфічнай шырыні. На экватары дзень заўсёды лічыць 12 гадзін, а на паўночным полюсе ў пачатку зімы дзень не існуе. Там 24 гадзіны трывае ноч.

У паўднёвай Польшчы самы кароткі дзень на гадзіну даўжэйшы, чым у ваколіцах Балтыйскага мора.

Так, у мясцовасці Ястшэўскай Гара найкарацейшы дзень трывае 7 гадзін і 12 хвілін, а ў Горных Устшыках сонца свеціць у той дзень 8 гадзін і 12 хві-

лін. Астраномы вылічылі даўжыню самага кароткага дня для іншых гарадоў. Вось даныя: Гданьск — 7.18; Кашалін — 7.21; Ольштын — 7.25; Шчэцін — 7.30; Беласток — 7.32; Торунь — 7.34; Познань — 7.40; Варшава — 7.42; Злёная Гура — 7.45; Лодзь — 7.47; Люблін — 7.52; Вроцлаў — 7.54; Кракаў, Жэшчэ — 8.04; Цісна — 8.12.

Гэтыя цікавыя даведкі знойдзем у новых календары. Напрыканцы старога года купляем польскія і беларускія календары на новы будучы год. Жыхары ўсходняй Беласточчыны чакаюць календара „Нівы”.

Мікалай ВАРАНЕЦКІ

Новы год з феерверкамі

У Зборы законаў (Dziennik Urzędowy nr 121 z dnia 3.12.2003 г.) апублікавана распараджэнне падляскага ваяводы аб забароне ўжывання піратэхнічных вырабаў.

На тэрыторыі Падляскага ваяводства ўводзіцца забарона прымяняць піратэхнічныя вырабы ў публічных месцах. Забарона абавязвае да 31 снежня 2004 г. за выключэннем наступных дзён: **31 снежня 2003 г., 1 студзеня 2004 г., 13 студзеня 2004 г. і 14 студзеня 2004 г.** Ужыванне піратэхнічных вырабаў у вышэйгаданых тэрмінах можа здзяйсняцца толькі пры захаванні

ўсялякіх мер бяспекі для жыцця, здароўя, маёмасці і натуральнага асяроддзя, а ў выпадку асоб, якім не споўнілася 18 гадоў — пад непасрэдным наглядам бацькоў або дарослых апекуноў.

Забарона не датычыць піратэхнічных паказаў, арганізаваных суб'ектамі, якія прафесійна займаюцца такога роду дзейнасцю, і суб'ектамі, якія маюць права карыстацца піратэхнічнымі матэрыяламі на падставе асобных законаў.

Вінаватыя ў парушэнні забароны будуць прыцягвацца да адміністрацыйнай адказнасці.

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (0 10xx 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury.

Галоўны рэдактар: Віталь Луба.

Сакратар рэдакцыі: Аляксандр Максімоў.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.

Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран.

Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палочка, Марыя Федарук.

Друк: „Orthdruk”, ul. Składowa 9, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłaty na prenumeratę na II kwartał 2004 r. wpływa 5 marca 2004 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na II kwartał 2004 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 68124010531111000004430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,40 zł, a kwartalnie — 44,20 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niva”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

